823

محمد عیاض اسحاقی نڭ مجموعهٔ آثاری

۱ نچی جلد. ۳ نچی کتاب.

اوچراشو

یاکه

گلعذار

رومان.

ناشرلری:

احمد گرای حسنی وشرکاسی

قزان

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPANESİ

KAYİT No. 4575

YER No. A. 3261

4575
A3261

اوچراشو

یاکه

گلعذار

روман.

(یازلغان: ۱۹۰۲نچی یل ۲۲نچی ایبول. عثمان آولی.)

ایکنچی طبعی.

اثرنڭ تکرار باصدرو وترجمه حقلری محررینه مخصوصدر.

Казань, Типографія И. Н. Харитонова, 1911 г.

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

Лито-Типографія

И. Н. ХАРИТОНОВА.

КАЗАНЬ. 1911.

I

ییو، یاش وقتده تورلی اشلر اوچری، مین اوزم الگەری آندی بختلرگە، اوچراشولرغە خیالات دیب گنه قاری ایدم» دیب، عبدالله افندی بزنڭ سوزگە قاتوشدی. بز، بیش آلتی ایبدەش برلەن، تورلیمز تورلی یاقغە طارالورغە وقت یتە باشلاغانغە، قزاننڭ بر باقچەسینە چای اچەرگە جییلغان ایدك. ئلیگی عبدالله افندی بزنی بر آز قاراب یورگاندن صوڭ، بزگە کیلوب قوشلوب چای‌اچە باشلادی هم بزنڭ سویلەشە‌طورغان‌سوزگە‌دە‌قاتوشدی. سویلەگان سوزلرمز اویلەنو، قز آلو، خاتون طابو، محبت کبی اشلر ایدی. تورلیمز تورلیچە سویلەگاندن صوڭ عبدالله افندیدە اوزینڭ باشندن اوتکان واقعەنی شول رەوشچە سویلەرگە طوتوندی:

— «مین یاش وقتدە اوزمچە بر آز مسلمانچە اوقوغاندن صوڭ بعض کشیلرنڭ ئەیتولرینی طڭلاب روسچە اوقورغە طوتوندم. مینم یاشدەگی (اول آرادە یاشم ۱۹ دە ایدی) کشیلرگە کروب اوقورلق هیچ مکتب یوق ایدی. بارا طورا قزان دار المعلمینینە کرەچك بولدم، هم کردم. آندە اوقودم. فکرلر باشقاردی. الگەری مدرسەدە وقتدە خلقنی ایکیگە گنە بولب ایڭ عالی بولوگی شاکرد، آندن قالغانلری هەمەسی موژیك دیب یورگانلرم درست توگللکی

بلنه باشلادی. مدرسەده وقتده: „انساننك حقیقتی حیوان ناطق، ایشه کنك حیوان صاهل، فلان نقی فلان“ دیب اوقولرم برلەن بتون دنیادەغی نرسەنی بلەم دیب هوالانوب یورووەده بردەاشکه یارارلق توگللکینی بلدم. مدرسەده وقتده، مسجدگه کروب فوراشکەسینی آرتقه کییوب نمازینی اوقوغان پالیتسییسکینی کورگانده نی قدر حمیت اسلامیەم آرتوب شادلانغان بولسەمده، اشکولاده اوقوغاچ آنك آلای اوقووندنده اسلامیتکه آرتق فائده یوقلغینی بلدم. اشکولاده روس محررلرینك تورلی کتابلرینی اوقودم. تورگینف، تولستوی، دوستایڤسکی، غانچاروف کبی زور محررلرنك اثرلرنده البته اوقومی قالمادم. بو کتابلر بیك فائدەلی بولسەلرده، باشمنیده بیك آز چوالتمادیلر. مین تورلی فکرلر برلەن یودەب چغا ایدم. خلقغه فائده ایتەرگه فلان ایتەرگه فلان دیب سویلەب، قایسی بەیرەم کیچلرنده بتون توننی یوقلامایچه اوتکەره ایدك. بر وقتده آولده موڤیك بولوب صوقا صوقالاب طورو تییش کبی کورنه ایدی. ایکنچی بر وقتده معلم بولوب خلقنی اوقوتو کیرەك کبی بلنه ایدی. بعض وقتده آقچه یاصاب یا یاصالغانینه خواجه بولوب تورلی یاقدن یاردم ایتو فکرینه کیله ایدك. فرض برلەن ئلله نیلر اشلی ایدك. بالفعل کوزگه کورنگان اش یوق ایدی.

بلمیم حسی رومانلر بیك کوب اوقوغانغه، بلمیم جدی رەك کتابلر اوقوغانغه، بلمیم باشمدن تورلی اشلر کیچوب بالالقدن کشیلکگه کوچکانگه، محبت، عشق کبی نرسەلرگه بیك آز اشانا ایدم. شرقدەگی بر کورو برلەن عاشق بولغان کشیلرگه، یاڤرو پادەغی بر قزنك بر سوزی یا بر حرکتی اوچون بولغان دوئللرگه جنون گنه دیب قاری ایدم. بو قاراولرمنی حق فلان دیب کشیگه قبول

ایتدرورگه تله‌و قایا، بلکه هر وقتده اوزمنڭ شوندی حسلردن غافل بولویمه قایغرا ایدم، همده دنیا طورمشینڭ راحتی فامیلیا سعادتنده‌گنه بولغانغه، اوالده محبت برله‌ن گنه طابلغانغه کوڭلمدن هر وقت اوزمنڭ ضعفمنی بلوب محزون بولا ایدم. مین بر قزنی سویونی، تله‌سه ماتور بولسون تله‌سه بولماسون، تله‌سه اخلاقلی بولسون تله‌سه بولماسون بیك زور بختدن صانی ایدم. لکن اوزمنڭ هیچ بر وقت شوندی محبت فلان برله‌ن مبتلالنوومنی اویلیده آلمی ایدم. مینم اوزمنی سویه‌لر ایدی.- مین سویوله ایدم، اما، هیچ بر وقتده «یوزینی کورورگه محتاج بولوب، یایسه سینسز آشیده آلمیم اچه‌ده آلمیم، بتون یوزم صارغایدی» سوزلری برله‌ن تعبیر قیلورلق سویو مینم طرفمدن یوق ایدی. مین اوزم بولسه شول سویو برله سویه‌سم کیله ایدی. مینمچه سویو بولسه شوندی بولسون، آنڭ حقنده همه باشقه اشلر خاطردن چقسون، هم سویوچی کشی شول سویونڭ گنه قلی بولسون!... یاش وقتلرده حکایه‌لرده اوقوغان بر ارو برله‌ن سویدره طورغان کیمپرلرنڭ، بو زمانه‌ده چقغان گیپناتیزمه‌نکده سویو اوچون تاثیری یوقلغینه بیك کیفم کیته ایدی. قصقه‌سی‌غنه مین سویولو، بیگره‌ك سویونی نی قدر تله‌سه‌مده عمرمده بولمایه‌چق دیب اشانوب قویغان ایدم؛ شونڭ اوچون خاتون آلو حقنده فکرم بتونله‌ی باشقه ایدی. عمرمده بر کشینیده سویو احتمالم یوقغه، کیله‌چکده‌گی باالریمه آنا بولورغه یارارلق هم آنلرنی تربیه قیلورلق، توسکه چیبه‌ر توگلگنه بر خاتون آلو ایدی. بوندی خاتوننی طابقانچی ازله‌یه‌چك ایدم؛ آندن آری اویله‌نه‌چك ایدم. ماتورلق بایلغینی هیچ بر حسابقه طقماو فکرنده ایدم.

مونه شولای ایتوب اشکولانیده بتردم. مینم بختیمه قارشیمی، بختسزلکیمه قارشیمی، ئلله اتفاقیغنەمی، مینم امتحانلرم بتودن بر آزغنه الك مین ئەتینك وفاتندن خط آلدم. مینم طاغی بر مکتبکه کروب اوقو فرضلرم همەسی بردن یمرلدیلر. مین تلەر تلەمەس ئەنیم برلەن سکلمنی قارار اوچون آولغه قایتوب، ایسکیدەگی ئەتی اشینه دوام ایتەچك بولدم. شولای ایتوب طوغانلرمدن یاقن مکتب ایبدەشلرمنی، آتادن یاقن معلملرمنی، جلاددن یامان خلفەلرمنی طاشلاب کیتدم. دوستلر ایبدەشلر برلەن کوز یاشلری بلەن کورشوب، عمر بویینه بر برمزنی اونوتماسقه وعدەلر قیلوب، سویوکلو قزاندن، بابالرمزنك تحت پایندن آیرلدم.

مینم طوغان ییرم اوچ دورت کون پاراخود، برەر تەولیك تیمر یول برلەن بارورلق اوزون یول ایدی. مین شولای قزاندن قوزغالوب کیتدم، پاراخود اوستینه چقدم. ایبدەشلرم برلەن کوزدن یوغالغانچه یاولق بورك سلکوب سلاملاشدق. آنلر کورنمی باشلادیلر. مینم کوڭلمدن ئللەنی نرسەم اوزلوب قالغان کبی بولدی. آرلی بیرلی پاراخود اوستوندەیوری باشلادم. بر آزدن صوك اوزمنك پاراخود قوزغالغانچوق اچەسم کیلگانلکنی ایسیمه توشروب، اول وقتدەدە صوصاوم قایتماغانغه اوز اورنیمه، ایکنچی کلاصقه چای اچەرگه توشدم. بو چای یانندە ایبدەشلرمدن برسیدە بولماغانغه، بو چای میگا ایبدەشلرمدن تمام آیرلغانلغیمه ایناندردی. نی قدر اچەسم کیلسەدە کوب اچه آلمادم، تیزگنه پاراخود اوستینه چقدم.

پاراخود بیك ماتور ییردن بارا ایدی؛ بر یاق اورمان، ایکنچی یاق بیك کیك صحرا ایدی. قویاش توبەن توشه باشلاغانغه، کون اسسیسی قایتقان ایدی. پاراخود اوستی طب طن ایدی. آرتدەغی

چاك، چاك ایتکان آق چارلاق ڟاوشلری‌غنه پاراخودده‌غی ڟنچلقنی بتره ایدی. صحرا یاغنده بر کتو یاتقان ایدی. آندن بر ایکی چاقرمده‌غنه بر مسلمان آولینڭ یاشلگه بویاغان مناره‌سی کورنوب طورا ایدی. بو مناره آقرتنغنه توشکان قویاش نوری برله‌ن یالتراب عجب بر کورنشده ایدی. مناره اوچنده‌غی گومبه‌زی یالت، یالت ایتوب کوز نورینی آلا ایدی. بو آولغه قاراغان صایون قاریسی کیله، قاراغان صایون کوڭل راحتله‌نه ایدی. پاراخودنڭ اوستونده‌گی کشیلرده طبیعتنڭ شول لطافتینه خیران بولوب قاراب بارالر ایدی.

پاراخود اوستنده‌گی کشیلر آراسنده ایکی چیبه‌رگنه کیینگان مسلمان خاتونلری همده مارجالر آراسنده قالفاغینه باشقه کییمی یاڤر وپاچه کیینگان بر قز بار ایدی. مین کورگانده بو قز مارجالر برله‌ن روسچه سویلی ایدی. مین بونی کورگاچده روسچه سویله‌وینه عجبکه قالدم. بلمه‌گان بولوبقنه یانلرندن ئه‌یله‌نه باشلادم. تگی خاتونلر، مین یانلرینه بارا باشلاغاچ بر کوزلرینی یارتی بیتلرینی قالون شه‌ل آستینه طقدیلرده، برسینه برسی تورته تورته سویله‌شه باشلادیلر. بو قز گویا مینم بارلغمنی کورمه‌گان کبی سوزینی بولمه‌دی هم قیافتینی اوزگه‌رتمه‌دی. بونڭ بو اشی مینی طاغی‌طاڭغه قالدردی. مین بر ایکی ئه‌یله‌ندمده آنلرغه یراق توگلره‌ك گنه بر اورونغه اوطروب سوزلرینی طڭلاماقچی بولدم. اوزاق اوتمه‌دی ایبده‌ش مارجاسینڭ برسی طوروب کیتدی، برسی میڭا قاراب: «پریستان‌یراقمی؟» دیب‌صوراشاباشلادی. سوز ایه‌ره‌سوز کیتدی، بز بایتاق سویله‌شدك. تگی قز سوزگه برده قاتشمادی. مارجانڭ قایا باراسینی صوراشدم؛ بزنڭ یاقغه بارا ایکان. شوندن صوڭ اول مارجا کیتدی. بو قز برله سوز باشلار اوچون: «سینده بونڭ

برله بارامسڭ؟» دیدم. (مین اول وقتقه قدر کمنی کورسه‌مده «سز» دیه ایدم، بوگار نی اوچوندر «سین» دیدم). «مین تیمر یول برله‌ده کیته‌م، ئلی مینم باراسم کوب، «.....» غه بارام» دیدی. «نیک باراسڭ؟» دیگان سؤالیمه، قز: «ایرم یانینه بارام، اول آنده اوپراولایوشچی بولوب طورا» دیب جواب بیردی. مین صورادم، اول جواب بیردی؛ اول صورادی، مین جواب بیردم. شولای ایتوب بر برمز برله‌ن طانشدق. اول قزان قزی ایکان. ایری «.....» دن ایللی آلتمش چاقرم ییرده طورغانغه، آنڭ یانینه بارا ایکان. مین قزانده‌غی طانشلرمنی صوراشا باشلادم. بعضسینی بلسه‌ده کوبسینی بلمی ایدی. قزانده همه خاتون آراسنده اویدن اویگه سویله‌نوب یوری طورغان، قزانده‌غی یاڭا خبرلرنیده صوراشدم. برسنیده بلمه‌دی.

فلان باینڭ بلووینی، فلان بای خاتونینڭ ایرگه کیتووینی، فلان‌حضرتنڭ بر ایکی اوچ کون یوغالوب‌طوروینی، یاڭا «آلت» برله اوشکروچی ایشاننڭ قصه‌لرینی بز نڭ قزان خاتونلری صو کبی اچه طوروب ، بو قزان قزینڭ برسندنده خبری یوقغه عجبکه قالدم. اول، عجبسنویمه قارشی: «مین آندی سوزلرنی طڭلیده بلمیم، طڭلاسامده بر قلاغمدن کروب ایکنچی قلاغمدن چغالر» دیدی. روسچه بلووینی صورادم: «بر آز اوقودم کوب اوقی آلمادم؛ طانش روسلرمزنڭ قزلری بار ایدی، شونلر برله برگه اویناب اوسدك، شونڭ اوچون سویله‌رگه برده آبدرامیم» دیدی. بز بونڭ برله‌ن ئلله‌نیندی سوزلرگه کروب کیتدك. قزان خلقینڭ عیبتچه‌نلکینی، هوالیلغینی، خاتونلرینڭ ادبسزلکینی، اول: «تاتارلر شولای ایته‌لر!» دیب گنه اوستاغنه کولوب گنه قویاغنه

بیردی. بزنڭ شیکالی کشیلرگه بزنڭ خلق آراسنده خاتون قز برله‌ن سویله‌شو نیندی آور ایکانلگی همه‌مزگه معلوم ایندی. شونڭ اوچون سیره‌ك گنه طوغری کیلگانده، همه کشی، جایی طوغری کیلگاچ فائده‌لنمه‌کچی بولوب ئلله نیلرده بولوب کیته. مینده بو قزدن اوزمچه فائده‌لنمه‌کچی بولوب، اوزمنڭ ایڭ بله‌سم کیلگان قزان خاتون قزینڭ طورمشی طوغروسنده صوراشا باشلادم. بیك آچق ایتدروب سویله‌ب بیردی.

خاتون قزلرنڭ قاچووی، قاچماوی حقنده سویلی باشلادق. برده قورقماینچه عفت اوچون قاچو برله‌ن قاچماونڭ آیرماسی یوقلغینی، بیگره‌ك قاچا طورغان خاتونلرغه آزغنه ایرك بولسه تله‌سه‌لرنی اشله‌رگه حاضرلکلرینی مثاللری برله‌ن اثبات قیلدی. مینده: „بزنڭ خلقده‌غی خاتون قزنڭ اول قدر آیرم طوروی، ایرلرمزنڭ طبیعتلرینڭ بوزولولرینه سبب بولا“ دیدم. مثلا: ایرلرده‌گی طوپاسلق، قاتیلق، قلبی اشلرنی آڭلاماو خاتونلر برله‌ن قاتشماو، سویله‌شه‌ودن ایدکینی، یاڤروپا خلقنده باشقاچه‌لغی برله‌ن اثبات قیلدم. اول: «مونه ایرلرنڭ سویلی بلمه‌ولریده شوندن بولورغه کیره‌ك؛ بزنڭ خلق برده سویلی بلمی بیت، اوزاشندن بر آز سویلیده تیك اوطورا. مونه «سزنڭ» (اول میڭا همان «سز» دیه ایدی) بله‌ن قایچاندن بیرلی سویلیمز، سوز همان بتمی، آنلر برله‌ن قایا بولای سویله‌رگه؟ یه سوزی بته، بتمی ایکان ناچار سوزگه بورا، لعنت صوقغان بر خلق ایندی» دیدی.

بز شول سوزلرنی سویله‌گانده ایکی کشی پاراخود اوستینه چقدیلر. برسی قارتراق، برسی یاشکنه بریکت ایدی. یاشینڭ اوستنده یاڭا موده کیملر بولسه‌ده چالبار کیمه‌گان ایدی. قوانده زور

چیکگان نمازلق ایدی. بو کشیلر بزنگ یانغوق کیلوب بیك طکلاب طورسالرده، بز ئلهنیندی اوقو، نادانلق مسئلهلرینه کروب کیتکانگه آنگلاماغانلر بولورغه کیرهك ؛ بر آز آوزلرینی آچوب طورغاندن صونگ نماز اوقورغه طوتوندیلر. تگی خاتونلرده پاراخود اوستینه چغوب بزگه قاراب تورتوب تورتوب سویلی باشلادیلر. آخرسی بزنگ شول قدر اوزاق سویلهشوومز عیب کورنگاندر. شول سویلهو بلهن بز کیچکی ساعت اونبرگه قدر اوطورشدق. آخردن اول: « میگا توشهرگه وقت» دیگاچ، مین: «اسمگنی صورارغه یاریمی؟» دیدم. نیك یاراماسن دیب اسمینی، فامیلیاسینی کملر ایکانلکینی همهسینی ئهیتدی. اسمی « گلعذار » ایدی.

II

بو زمانهده تورلی فکرلر طارالدغیهر کمگه معلومدر. کوب کشیلر اینگ یانگا فکرلرنی قبول ایتدکلری کبی، بعضلری اینگ ایسکی اوهام وخیالتدنده قوتولغانلری یوقدر. اورتاچه فکرلرنی قبول ایتوچیلر وآننگ طرفدارلری هروقت بیك آز کورلدیکی کبی، بزنگ زمانهدهده افراط تفریط طرفدارلری هر اشده کوزگه طاشلانوده ایدی. مثلا بعض کشیلر دنیادهغی هر وقوعاتقه سبب مادیازلهب بعضسینهمتیطابوب، معنویاتقه انکارقیلالرایدی. و بعضیلر آط طوقتاو، مهچی بیتن جوو کبی اشلردنده ئلهنیندی معنوی سرلر چغارغان بولوب، هر نرسهنگ سبب مادیسنی انکار قیلور درجهسینه یتکانلر ایدی.

باشقه کشیلر کبی مینده اوّلده مادییونلر جملهسندن ایدم ؛ چونکه مینم یاش، بوز ولماغان دماعمنی معنویونلر یوق نرسهلردن یوق

معنالر چغاروب، اچمنی پوشروب بتروب، بیك طویدرغانلر ایدی. شونك اوچون مین مادیوندن ایدم.

مینم طانش خاتونمنك اسمی گلعذار بولوی، مینی کوچلەنور کوچلەنمەس ئلله نیندی آلدن سیزولرگه، کوب اشده ئلله نیندی معنوی نرسەلر بارلغینه اشاندرغان ایدی. چونکه مینم دنیاده ایك یاراتقان اسمم بولسه، اول‌ده گلعذار ایدی. گلعذار دیگان سوز مینم تەنیمه ئلله نیندی برحرکت بیره ایدی. شول اسمده هر وقت ئلله نیندی بر اوزلك سیزه ایدم. گلعذار! گلعذار! واقعاده بیك ماتور اسم!... یاقنلرمدن برسی بروقتنی یاش چاغنده برپاژارده بر اوی‌نی کوروب شول اوی‌ده طورورغه بیك قزقدغینی، هم شوندن صوك دنیاده طوروینی اویلاغانده، هر وقت شول اوی‌ده طورورکبی بولوب نیچه‌یللر یورگاندن صوك شول یورطنك قزینی آلوب شونده طورا باشلاوینی سویلەگانده «اتفاقی» غنه دیگان بولسامده، گلعذارنك گلعذار بولووی مینی عالم روحانینك بارلغینه قطعی اشاندردی. معنویونلرنك ئلله‌نیندی دلیللرینه هیچ اشانماغان کشی، پاراخودده‌غی برقزنك: «اسمم گلعذار» دیگان سوزی برلەن بوندن یوز یل ئلك مسلکم شول کبی اشاندم. اورنیمه کروب یاتقاچ بیك اوزاق اویلاب یاتدم. بوگارچه عمرمده قزان خلقی آراسنده گلعذار دیگان اسمنی هیچ ایشتمەینچه، قلبمدن گلعذار دیگان اسمگه بر یاقنلق سیزوب یوروومنی، بو کون طانشقان قزمنك تاتار عالمنده بوگارچه کورنمەگان فکرده، تربیه‌ده، مین یاراتا طورغان طرزده بولوب، اسمینك گلعذار بولووینی معنوی برسرگه باغشلامی نیگه باغشلیم؟...

بیك اوزاق ئلله نیندی فرضلر برلەن باشمنی ئەیلەندروب بر

ایکی مرتبه طاغی گلعذارنی کوره آلمامی دیب طشقه چغوب کرگاندن صوڭ یوقوغه کیتدم. توشمده آرتق نرسه کورمەدم: ئەنیلر، گلعذار ئلله نیندی بریاط ایرگنه تون بوییده کوز آلدمدن کیتمەدیلر. ایرته برلەن اوزاقغنه یوقلارغه تلەسەمده یوقلی آلمادم. شونڭ اوچون ایرتوك طوروب پاراخود اوستینه چغوب یوری باشلادم. مینم شیکللی بر اوی برلەن یوقلی آلمی طورغان، هم کیلەچکن گی استانسەغه توشەرگه حاضرلنه طورغان کشیلرگه باشقەلر هەمەسی یوقلیلر ایدی. مین مونه طورالر، مونه طورالر، دیب همان کوته ایدم. آنلر همان یوقلیلر ایدی. آخردن پاراخود قچقرسه اویانورلر فکرینه کیلدم. کیلەچك پریستانگه یتونی شول قدر کوتەایدم، هیچ ئەیتوب بتر وممکن توگل!

پریستانگه کیلوب یتدك. آنلر همان یوق. مینم ایبدەشلرم پاراخود طاوشینه اویانوب، پاراخود قوزغالغاچ چای اچەرگه حاضرلنه باشلادیلر. مینده اش یوقدن اش بولسون دیب آنلر برلەن چای اچدم.

شوندن صوڭمی؟ شوندن صوڭ، مینم کوته طورغان سعادتلی مینوتلرم کیلوب یتدی. گلعذار طوروب پاراخود اوستینه چقدی. مین بیك تیز یانینه باروب صاولق، سلامتلك صوراشدم. شولای ایتوب بتمەس، توکنمەس سوز باشلاندی. کون بیك اسسیگه کوره گلعذار اسسی صوغار قورقام دیب توشەچك بولدی. مین آثار قلبا راضی بولماسامده براش اشلەرحال یوق ایدی. مین اویلاب طابوب برنچی کلاصقه کروب اوطرورغه چاقردم، اولده راضی بولدی. لکن هیچ بر اورون بولماغانغه، بز، برنچی کلاص باشنده کولەگەده گنه سویلەشه باشلادق. نی سویلەشکانلرمز حاضرده اونوتلغان ایندی. لکن گلعذارنڭ قیافتی، سویلەولری، کوزلرینی آچوبقنه کولوب،یبەرولری، مین کورمەگانن کوزلرینی بیك طوتروب، طوتروب

میگا قاراولری همان کوڭلمدن چقمی. بعض کشیلر دنیاده سعادت
یوق فلان دیب سویله‌سه‌لرده، قایسیلری یازسه‌لرده، بعضیلری
شوگار آشانوب یورسه‌لرده، مین شول ساعتلرده بونلرنڭ فکرلرینڭ
درست‌توگللکینی بلگان ایدم. چونکه بو وقتده مین‌مسعود ایدم.
گلعذار بر آزدن صوڭ: «مین کلاصقه توشوب منه‌م» دیدی.
مینده ایکنچی قات چغوب چقماوینی صوراب، کلاصقه کرگاچده
چغوب کیتو اویات بولور توسلی بولغاچ اش برله‌ن کرگان بولوب
قولیمه کتاب طوتوب چقدم. گلعذار برله‌ن یولده‌اوچراشدق. بایاغی
اورنمزده بر ایکی اوچ ساعت سویله‌شکاندن صوڭ، مین آنی آش
آشارغه چاقردم. گلعذار یاخشی توگل فلان دیب طارتنماسه‌ده:
«تگی تاتارلر همان قارابقنه یوریلر» دیب مینم برله‌ن برگه آشارغه
طارتنغان کبی بولدی. مینم بیك تله‌ومنی بلگاچ، گلعذار ایبده‌ش
مارجاسی برله‌ن کیگاش ایتشوب، ایکیسیده آشده بولورغه وعده
بیردیلر. مین آش حاضرله‌رگه قوشدم هم اوزاقلامایئچه، بز،
برنچی کلاصنڭ آش اوسته‌لینه اوطورشدق. مین، گلعذار برله‌ن
قارا قارشوق بولماسه‌ده قارشیراق اوطورغان ایدم. آشلر کیلگانچه
طاغی سویله‌شوب اوطوردق. بو مجلسده مین، اوزمنی گلعذارغه
طاغی یاقنراق کبی سیزه‌باشلادم. گلعذارنڭ مینم برله‌ن برطوقتامایئچه
سویله‌وی، مینی طاغی آوزلاندره توشدی. آش کیلگاچ مین آشلر
بولدم. مارجاده سوزگه قاتوشدی. گلعذار کوزینی طوتروب
آچوبقنه کوله، کوله سویلی ایدی. آش اورتاسنده‌غنه اول میگا
کوزینی طوتروب قارادیده، کولوبره‌ك گنه: «سز مینی اوزاتورغه
بارامسز» دیدیده قزاروب کیتدی. اول، هر وقت اهمیتلی زورراق
بر اش اشله‌سه، یاکه زورراق بر سوز ئه‌یتسه کوزینی طوتروب

آچوب بر آز میگا قاراغاندن صوڭ ئەیتەایدی. گویا شولای کوزینی زور آچوب اول اشنڭ آرتینی آلدینی قاری ایدیدە، نیچك بولاسینی کوروب بترگاندن صوڭ ئەیتە ایدی. آنڭ، شول کوزینی طوتروب آچووینی مین شول قدر یاراتا ایدم، اگر گلعذاردە شول بولماسە، بلمیم کیلەچکدەگی سویلەنەچك اشلر گلعذار برلەن بزنڭ آرادە یا بولور ایدی، یا یوق ایدی. شول وقتدە آنڭ قیافتیدە اوزگەردی، کوزینەدە دقت، توسینەدە جدیت اثرلری چغا ایدی.

مین گلعذارنڭ بو سوزینە عجبکە قالدم. اگر آنڭ، اوزی نی تلی شونی اشلی طورغان، اوزینە اوزی باش خاتون ایکانینی، همە اشینی اویلاب بتروب اشلەوینی، بوگارچە سویلەولرمزدن بلمەگان بولسام، مینم برلەن بولای سویلەولرنی بر تورلی یاشلك فکرلرینە یاکە اخلاقسزلغینە باغشلار ایدم. لکن گلعذارنی کورگان کشی، گلعذارنی بلگان کشی، آنڭ آندی فکرلردن مقدس ایکانلکنە هیچ شبهە قیلورلق توگل ایدی. گلعذار شوندی بر خاتون ایدی، آنڭ برلەن اوچ یل برگە دوست بولوب طوروب اخلاقغە مخالف بر اش اشلەمەو بیك آنصات ایدی. چونکە آنڭ کوز قاراولرینڭ، سوزلرینڭ توبی هر وقت اخلاقسزلقغە دشمان بولووینی، اوزینڭ آندن بردە لذت آلماوینی بلدرودن باشقە، کیرەك اورنندە آچق ایتوب ئەیتودندە بردە قورقورلق توگل ایدی. مین اوزاق اویلەب طورمادم: «سیگا ممکن بولسە راضی» دیدم. اول طاغی کوزینی آچوب جدی بر رەوشدە: «یاراربارورمز! بەمە!» دیدی. بونڭ بو سوزلری ئللە نیندی امیدلر، ئللە نیندی اویلارنڭ نتیجەسی ایکانلکی گلعذارنڭ قیافتندن، آوز آچولرندن بیلگولی ایدی. لکن گلعذار نی اویلی؟ مین نیك بارام؟ آنام یانینە قایچان قایتورمن؟ بو اشلردن نی چغار؟

سوءاللرینه مینم باشمده بر جوابده یوق ایدی. مین، آنلرنی اویلیده آلمی ایدم، هم اویلیسمده کیلمی ایدی. «نی بولسه اول بواور» دیب اشنی اوز اوکغاینه صالغان ایدم. اش مینم اویم بوینچه یورمه‌ینچه، بلکه اویم اش آرتندن یوری ایدی. آش آراسنده اوزم یاراتقان آشلرنی: «گلعذار مونه بونسون! مونه طاغی آشا! برتار یلکه گنه بولیم فلان» دیب قصطاغانغه، گلعذار: «ئه‌یم!» دیب گنه جواب بیره ایدی. گلعذارنڭ بو سوزی، آثار بر خاتونغنه دیب قاری طورغان کشیگه، آنڭ بالالقدن یاثاغنه چغووینی بلگرتسه‌ده، میڭا بتونله‌ی ایکنچی حسلر بیره ایدی، گلعذارنی سویدرگاندن سویدره ایدی. شول «ئه‌یم!» دیگان سوزنی ئه‌یتکانده، گلعذار اوزیده معصوم بر بالا توسلی بولوب کیته، میڭا طاغی ماتور، طاغی سویملی کورنه ایدی. مین شول سوزنی ئه‌یتدرور اوچون آش کیلگان صاین آنی قصتی ایدم؛ اول طاغی: «ئه‌یم!» دیه ایدی. آشدن صوڭ آثار اوقورغه واق تویه‌ك حکایه کتابلری بیردم. بوندن صوڭ، بز، بویللرده چغا باشلاغان کتابلر طوغروسنده سویلی باشلادق. آنڭ ادبیات حقنده برده معلوماتی یوق ایدی. مین آثار شوندی ادبی یاڭا کتابلرنڭ کشینی ئه‌چوینی، رومانلر، حکایه‌لرنڭ اوقی بلوب اوقوغان کشینڭ خلقینی توزه‌تووینی سویله‌دم. اول مینم سوزلرمنی بیك اخلاص بر له‌ن طڭلادی: «آنلرنی کملر یازا صوڭ؟» دیب صورادی. مین شوندی کتابلر یازونی بزنڭ خلق بیك کچکنه اشکه صاناسه‌ده، آنڭ زور اش ایکانلکینی، بر قصقه‌غنه اخلاقلی، ملی، کیره گنچه یازلغان حکایه‌نڭ فائده‌سی یکرمی صرف عربی‌نڭ فائده‌سندن، قرق تجویدنڭ فائده‌سندن آرتقلغینی بیان قیلدم؛ همده آثار آچغراق بولسون اوچون حاضر، بزنڭ زمانده یازو بلگان بر کشینڭ بر تجوید

یازوینی، هم شرح عبدالله‌سی بار بر کشینڭ اوز نچه بر صرف عربی یازوینی، «اثر سلیم ثابت» دیگان ترك جغرافیه‌سی ایه‌سینڭ بر چغرافیه‌یازوونده‌سویله‌دم. گلعذارنڭ آثار ایسی کیتدی: «نیك آنڭ کیره‌گن گنه یازمیلر؟» دیب صورادی. آنڭ باشی برده بوزولماغانغه آندی طبیعی بولماغان اشلرگه عجبکه قالا ایدی. اول مینم کتابلرمنی آلوب اوقورغه طوتوندی. مینده قولمده‌غی روسچه بر کتابنی اوقی باشلادم. شول اوقو برله‌ن، بز، بر برمزدن اوچ دورت ساعت آیرلوب طوردق.

اوچ دورت ساعتدن صوڭ مین چغوب بارغانده، گلعذار قولینه کتاب طوتوب ایشکدن قاراب طورا ایدی. مین آنی کورگاچ: «چغامسڭ؟» دیب صورادم. اول: «ئه‌یده اوزگز کرگز، بونده بر کشیده یوق» دیدی. مین کردم؛ گلعذاردن کتاب طوغروسنده صوراشا باشلادم. اول میڭا قاراب: «بو کتابنی میڭا بیرگز! یادکارگز بولور» دیدی. مین: «بیرگاندوك سزگه بوله‌ك بولسون دیب ئه‌یتدم» دیدم. اول میڭا ره‌مت اوقوب کتابنی آلوب قویدی؛ اوزی چغارغه حاضرلنه باشلادی. بر ایکی مینوتدن بز طاغی پاراخود اوستینه چقدق. اول حکایه‌ده اوقوغان بر قزنڭ بختسزلگی طوغروسنده سویله‌شه باشلادق. مین اویسز اشلردن نیندی اشلر چغا، هر وقت اشنڭ اوّلینی آخرینی اویلارغه کیره‌کلکینی سویله‌دم. اول ایسه‌بله‌ب طوردیده: «تقدیر شولای بولغاچ نیشلیسڭ! کشی نیچك اویلاسه‌ده، نیندی اش اشله‌سه‌ده یازمشندن قوتولا آلمی!» دیدی. مین: «قوری تقدیرگنه توگل، کشینڭ اوز اختیاریده بار، کشی نی تله‌سه شونی اشلی آلا» دیدم. اول: «آنسی شولای، لکن کشی نیك آخردن اوز ینه‌ضررلی اشنی تلی؟ مونه بو حکایه‌ده‌گی

قز نینگ تگی یکتنی سویگان؟... آنی اول اوز اختیاری برله‌ن سویگانمی؟.. یوق، «تقدیرده» شولای یازغان بولغان. اول قزغه شول قدر آورلقلر کورورگه یازمشندوق بولغان، شونینگ اوچون اول آورلقلر کورگان. اختیار دیسز! اگر اختیار بولسه کشیلر ناچارلقنی اختیار قیلالرمنی؟... یوق، همه کشی یاخشینی یاراتا، همه کشی یاخشینی تلی. لکن برده‌وگه یاخشی دیگانی ناچار بولا، ناچار دیگانی یاخشی بولا» دیدی. مین: «سینگچه برده اختیار یوقمی؟ مونه مین حاضر سینی صوغا آلام، سینی قینی آلام؛ لکن بولارنینگ ضررلی ایکانینی بلگانگه اشله‌میم» دیدم. اول: «بوندی کچکنه اشلرده ممکن. بونده اوّلی آخری کورنوب طورا. مونه شوندی اشلر بار، آنده هیچ کشینینگ اوزندن توگل. بر قز بر یکتنی سویه، بر خاتون ایرندن آیرلا؛ بونلر شول اشلری برله‌ن اوزلرینه ضرر ایتسه‌لرده مین، اوزلرندن دیه آلمیم. شونینگ اوچون مین همه اشکه تقدیر شولایدر دیب گنه قاریم، هم مین یا کابر اشنینگ کیلوب چغووینه برده ایسم کیتمی» دیدی.

بو سوزلرنی گلعذار شول قدر اخلاص برله‌ن سویلی هم اوزینینگ فکرینه شول قدر اشانغان ایدی ـ آنی یتمش تورلی دلیل برله‌ن بو فکرندن قایتارو ممکن توگل ایدی. هم آنینگ شولای هر اشکه «تقدیر» دیب قاراوی هر اشنده‌ده بیلگولی ایدی. دنیاده بولغان نیندی زور بلا باشینه کیلسه‌ده اول آرتق قایغرماینچه «تقدیر شولای» دیب قالاچق ایدی. مینده آرتق سویلی آلمادم. چونکه هر سوزی میکا اوزینه بر تورلی تأثیر قیلغانغه، اوزمده چاقغنه بتونله‌ی گلعذار فکرینه کرمه‌ینچه قالغان ایدم. بوندن صونگ سوزلرمز فامیلیا سعادتی، محبت کبی اشلرگه بورولدی. گلعذار محبت طوغروسنده کوب سویلی آلمادی؛ هم سوزلرندن، قیلنشلرندن بو

مسئله طوغروسنده بیك سویلیسی کیلەوی بیلگولی ایدی. بلمیم محبت دیگان سوز آثار، بر بر کشیگه بولغان اوزینك محبتینی ایسینه توشوردی، بلمیم محبت توشورورگه تییش بولغان کشیگه محبتی یوقلغینی خاطرینه کیتوردی؟! فامیلیا سعادتی طوغروسنده گلعذار بی امیدانەرافغنه: «دنیا اوجماح توگل، ئلله نیندی راحت بولمی» دیدی. لکن مینم فکرم بتونلەی باشقه بولغانغه، فامیلیا سعادتینك بارلغینی هم دنیادەغی طورمشنك فامیلیا سعادتی برلەن گنه طورمش توسلی بولووینی، فامیلیا سعادتینك، ایر برلەن خاتوننك بر برسینه طوغریلقلری هم اشانولری برلەن برگه بولولرینی اوزون بر درس کبی سویلەدم. گلعذار همەسینی آثلادی، هچ برسینه معارضه قیلمادی. لکن طاغی کوزینی زور ایتوبکنه آچوب: «بولمی اول، برسینه قزق بولغان نرسه ایکنچیسینه راحت بیرمی، برسینه راحت بیرگان اشده ایکنچیسینه قزق بولمی!... خاتونی تیاتر یاراتور، ایری یاراتماس، شوندی بیك کوب بولورغه ممکن» دیدی.

— «مینەچه نکاح محبتسز بولورغه یارامی، محبت بولدی ایسه برك سویگاننی ایکنچیگده سویەرگه کیرەك؛ برگگه راحت بیره طورغان اشنی ایکنچیگده شادلانوب اشلەرگه کیرەك. آندن صوك، اویلەنوده ایکی یاقده برسینك خلقینی برسی بلورگه کیرەك، اول وقتده آندی اشلر بولمی» دیدم.

— «بز نك طویلرده نیچك اول قدر بلورگه کیرەك، بزده کیەوگنك توسینی کوره آلساڭده یارار ایدی...» دیدی.

— «آلای بولسەده بزده قزلر عادتده کوب یکت کوروب کوگلی تورلیلنمەگان بولغانغه، ایرلرینی بیك سویەلر» دیدم.

— «أییو، بیك سویەلر!...» دیدی.

بو سوزلرنی گلعذار ئلله نیندی بر طاوش برلەن ئەیتدی. بو سوزلر آنڭ آوزندن‌غنە چقمادی، یورەگندن چقدی. بو سوزلرنی ئەیتو وندانوك، گلعذارنڭ اوزی طوغروسندە ایكانلگینی بلدمدە، نی ئەیتورگە آبدراب، بر ایكی مینوت دەشمەینچە طوردم. اولدە مینم آڭلاغانمنی بلگان بولورغە كیرەك؛ چونكە بر سوز ئەیتمی طورا ایدی. مین سوزنی ایرینە بورماقچی بولسامدە بازا آلمادم. اندی سوز طابماغان وقتدە كشیلر اوزلرینە ایڭ یاقن، ایكیسینەدە بیك معلوم نرسەلردن سویلی باشلیلر. كوب وقتدە هوادن باشلانا، بارا طورغاچ طبیعتكە باروب یتە؛ بارا بارا كیرەگینە بورا، بورا عشقغەدە باروب یتەلر. بزدە هوادن باشلادق. سیكرە، سیكرە عشقنیك سیكروب گلعذارنڭ ایرینە باروب یتداك. مین: «ایرڭ كم، نیندی كشی؟» دیب صوراشا باشلادم. اول بردە اولگی رەوشینی بوزماینچە، گویا بیك عادی نرسە حقندە سویلەگان كبی گنە ایری حقندە سویلەدی. بونڭ سوزینە قاراغاندە، ایری یومشاقغنە، فكرسز رەكگنە، عقللی‌غنە، صالقونچەراق‌غنە بر تاتار مالاییی ایدی. (بونڭ بو تعریفی بایاغی سوزلرینڭ اوز حقندە ئەیتولگانینی طاغی بلگرتدی). بارا طورا بزنگدە سوزلر محبتكە یتە باشلاغاچ، اول، آورصنوبراق سویلی باشلادی. اول همە سوزنی ئەیتكاندە: «یە ایندی! آندە نی بولسون؟» دیگان كبی گنە سویلی ایدی.

— «ایرڭ نیندی فكردە، خاتون قز حقندە نی اویدە؟ حاضر بزنڭ شول قدر اوزاق سویلەشوب بارغاننی بلسە آچولانور ایدیەمی؟» دیدم.

— «اول بیك آچولانور ایدیدە، مین آندن قورقمیم، اول بیك كونچی، مینی قز وقتمدە بر یكتكە صوراغانلر ایدی، ئەنە شوندندە كونلەب یودەب چغا» دیدی.

— «اول سیندن قورقماسه، سین آندن قورقماساڭ اول نیندی طورمش بولور؟ سز بر برگزدن قورقماساگزده، بر برگزنی رعایه قیلشورغه کیره‌ك» دیدم.

— «اول میندن قورقا، مینم آلدمده بر سوزسویلی آلمی. مین آندن برده قورقمیم؛ مین یاشدانوك اوزم تله‌گاننی اشله‌رگه اویره‌نوب اوسکان. مونه ئلیده سز پاراخودغه کرگاچده کوگلمدن «سزنڭ بله‌ن طانشاسی ایدی» دیدم، هم طانشدم؛ مونه حاضر بر نیگه قارامی سویله‌شوب بارام. آنلرچه بیت بو عیب ایندی، نیشلیم صوڭ؟ . . .» دیدی.

مین بو سوزلردن گلعذارنڭ اوز ینڭ یازمشندن راضی توگللکینی تمام بلدم. اول میگا شول قدر قزغانچ کورندی، هیچ ئه‌یتوب بتره آلمیم. مین آثار آنڭ طوغروسندن سویله‌مه‌گان توسلی گنه بولوب بالا بولغاچ محبت آرتولرینی؛ طورا، طوراده یاقنلق آرتووینی سویله‌دم. اول بیك ایرنو بکنه: «بونسی طاغی نرسه‌گه ایندی؟ آنی سویه آلماینچه طورا آلمام‌منی؟» دیگان کبی گنه طکلی ایدی. بر آزدن صوڭ مین، آنی چای اچه‌رگه چاقردم. برنچی کلاصقه اچه‌رگه کرسه‌کده اورون بولمادی. اول: «یارار ایندی، مین ایبده‌ش مارجام یانندە اچه‌رمن» دیدی. مین برده آندن آیرلاسم کیلمه‌گانگه نیچك بولسه‌ده اورون ازله‌رگه طوتوندم؛ همده ایبده‌شلرمنڭ کایوتینی صوراماقچی بولدم. اوزاق اوتمه‌دی آنلردن رخصت آلوب کایوتکه چای حاضرله‌تدم. اول کلاصقه کرگانده ایبده‌شی کیچکی آش کیتررگه قوشقانغه، آنلرنڭ آش آشاولرینی کوتدم. آشدن صوڭ گلعذار مینم یانیمه چای اچه‌رگه کردی. گلعذار کرگاچده هیچ اچه‌سی کیلمه‌وینی فقط سوزنده طورور او چونگنه کروینی ئه‌یتدی. لکن نی اوچوندر،

اول، کروودن راضی توگل توسلی کورنه ایدی. میگاده شول کرولر ئلله نیندی زور اشلرگه سبب بولور کبی بلنه ایدی. حاصلی شول مینوتده بزنڭ ایکیمزنڭده اویلارمز باشقاردی. ره‌تل‌ب سویلیده آلمادق.

--- « تاتارلر شیکله‌نورلر، نی دیب بونده کردك؟ ئه‌یده اوستکه چغیق» دیدی.

مین الگه‌ری: «بر نرسه‌ده بولماس» دیسه‌مده، بره‌ر چینایاق چای اچکاچده، آنڭ اوینه راضی بولدم، هم بیك تیز پاراخود اوستینه چقدق. بز چقغاچده پاراخود پریستانگه طوقتاغان ایدی. تون بیك قارانغی ایدی، سیره‌ك سوراقغنه بولوط آستندن کورنگان یلدزلرغنه یلت، یلت ایتوبکنه کیته‌لر ایدی. گلعذار پریستانگه‌ده چقمادی. «ئلله نرسه‌گه کیفم کیتدی، مین چقمیم» دیدی. مین یالغز چقدم، بیك بییك طاو یانده‌غی شاولاب آغا طورغان چیشمه طاووشینه صاندوغاچ طاووشلری قوشلوب، یراقدنغنه ایشتله طورغان ات طاووشلری برله، ئلله نیندی منظره‌لر کورسه‌توده ایدی.

کون جیلسز ایدی. مینم کوڭلمده، همه طامرلرمده، هر بر اعضامده ئلله نیندی، بر کیفسزلکنی کوتکان کبی بر آوراق بار ایدی. مینم ایبده‌شلرم شارق، شارق کوله، کوله ئه‌لله قایدن اورمان آراسندن تون قارانغیسنڭ کورمه‌ینچه چه‌چه‌ك دیب قایسیسی قچتقان، قایسیسی ئه‌رم کبی اوله‌نلر جییوب کیلدیلر. مین بیك کیفسز بولماسه‌مده، ایرته‌گی عبدالله توگل ایدم. معلوم بر نرسه طوغروسندن اویلارغه بلمه‌سه‌مده، اویلارم هر اشنڭ یه‌مسز یاغینه کیته، اویلاغان صاین تورلی یه‌مسزلکلر کیلوب، کیلوب چغا ایدی. پاراخود کیتکاچ، مین کیچکی آشنی آشاب کروب یاتدم. ئلله نیدن قاندالا بازینه توشکان کشی کبی اوّلی یوقلی آلماینچه، یوقلاغاچده اویانوب، اویانوب

یوده‌ب چقدم. توشلرمده واق تویه‌ك اتلر کوروب صاتاشوب بتدم. ایرته گیسن ایرتوك طوروب پاراخود اوستینه چقدم. اوزاق اوتمه‌دی ایبده‌شلرده طور دیلر، هم چایده اچدك. مین طاغی اولگی کبی گلعذارنی کوته باشلادم. کونده‌گی وقت یتدی، بر آز اوتدیده- گلعذار همان یوق ایدی. مین نی اشله‌رگه بلمه‌ینچه یورگانده تگی مارجا یانیمه کیلوب اوطوردی، همده میڭا گلعذارنڭ آورووینی، بیك کیفسزلکینی سویله‌دی. مین: «نیندی آورو؟ نیندی کیفسزلك؟» دیب صورادم. مارجا کیچه‌گی بزنڭ کایوتکه کرونی تگی تاتارلرنڭ بلولرینی، هم گلعذارگه بیك زور افترا قیلولرینی، همده ایری برله‌ن طانشلقلرینی ئه‌یتوب، آشکار خط یازولرینی، گلعذارغه باشقه‌چه‌ده نصیحتلر سویله‌ولرینی آب آچق ایتدروب بیان قیلدی. بوسوزلرنی ایشتکانده، مین اوزمنڭ نیشله‌گانمنی بلمیم، لکن تگی مارجانڭ: «نیشلیسڭ؟ نیك اول قدری آغاردڭ؟» دیوندن هم قولمده‌غی کتابمنڭ توشووندن، حاضرگنه، آخری بیك قاتی اچم پوشوب کیتکاندر دیب اویلیم. بوسوزلردن صوڭ مین اوزمنڭ نی اشلیسمنی هیچ بلمه‌دم. یاز کونده قارلر، بوزلر برله‌ن بولغان صوکبی، مینم اویلارمده بولغانغه، قایسی یاقدن اویلارغه‌ده، نیندی اش اشلی باشلارغه‌ده‌بلمی ایدم. تگی‌مارجا اوزاقغنه‌قاراب‌طورغاندن صوڭ: «یوقغه کیفسزله‌نمه‌گز، بر نیده بولماس» دیدی. آخردن، مین مارجاغه قاراب: «میڭا اول تاتارلر برله سویله‌شورگه تییش. مین بو اشنی بولایغنه قالدرا آلمیم!... بو سوزلرنی گلعذارنڭ ایری ایشتسه نی بولور؟!... عمرلك بختسزلك بولو احتمالی بار بیت؟... شول بختسزلکگه مین سبب بولا آلمیم!... نی بولسه بولور، مین بواشنی بولای قالدره آلمیم! بوکار کچکنه گنه ایتدروب

قاری آلمیم! مین، هیچ بر وقتده مینم اوچون، یایسه مینم سببلی بر کشینک جزالانو وینی یوکلی آلمیم. مین حاضر اول تاتارلرنی کوره‌م. سز گلعذارغه ئه‌یتگز! مین، آنی همه‌بختسزلکلردن صاقلاغوچی بولام!» دیب مده چغوب کیتدم. بر آز کیتکاچده، مینی، تگی مارجا چاقرا باشلادی. مین کیلدم. مارجا: «گلعذار ئه‌یتمه‌سن دیب ئه‌یته» دیدی. «آلای بولسه مین، حاضر گلعذارنی کورورگه تیش» دیدم. اول همه‌سینی بولدراچاق بولوب وعده بیردی، هم بره‌ر ساعتدن صونک خاتونلر بولمه‌سنده‌گی همه خاتوندن رخصت صوراب مینی چای اچه‌رگه کرتدیلر. مینم یوره‌کم لب، لب سیکره ایدی. گلعذارنی نیچک کوروومنی، نیلر سویله‌ومنی هیچ اویلاب بتره آلمی ایدم. تورلی یاقدن اویلاب قاراسامده، کوز آلدمه گلعذارنک سعادتسزلگی کیلگان کبی، کیله‌چکده‌گی ایری برله‌ن بولاچاق طاوشلری قلاغیمه ایشتلگان کبی چاکلداب طورا ایدی.

لکن بیک کوب اویلادم؛ بیک کوب ایسه‌بله‌دم، بو حالدن قوتولورغه هیچ جای تابا آلمادم. «یه، برنی‌ده بولماغان ایچ! گلعذار برله‌ن ایری آراسنده نی بولسه‌ده مین عیبلی توگل. تاتارلر شولای سویلی ایمش! حقیقة‌ده بو اشده هیچ بر کشی عیبلی توگل!» دیسه‌مده، کوکلمنک ایکنچی قرییندن بر طاوش: «اییو، سینی حاضر حکم برله‌ن عیبله‌ب بولمی، سین نفس الامرده عیبلیده توگلسنک، لکن نفس الامر اوزیده حقیقتده اصطلاحی‌غنه نرسه، دنیاده نفس الامرده «نفس الامر» اوزیده یوق. تاتارلر گلعذارگه عیب اثبات قیلالر، اول عیبلی‌می؟ سین عیبلی‌می، توگلمی؟ اول شونک اوچون نی قدر حسرتلر کورورگه تیش!» دیه ایدی.

مین کمنی عیبله‌رگه‌ده بلمی ایدم. اوزمنی عیبله‌رگه ممکن

توگل ایدی. چونکه وجدانم عیبسزلکمنی ئه‌یتوب طورا ایدی. (مینم هر وقتده‌ حاکمم وجدانمدر.) گلعذارنی عیبله‌رگه طاغی ممکن توگل. طاغی نیده؟.. نیندی عیب؟... کمگه ضرر بولغان؟... شونلرنی هیچ بر آڭلی آلمی ایدم. بر خاتون برله‌ن سویلەشوب بارو، چای‌اچو، آش آشاو، حتی‌اچکدن گنه بر برگنی‌یاقن کورشو، مینچمه عیب بولو قایده، حتی ماقتالنه طورغان صفتلردن ایدی. بو کیفسزلکلر، بزنڭ حاضرگی راحتمزنی یوغالتولر، کیله‌چکده‌گی گلعذارنڭ بتون طورمشینی بوزارلق اشلر نیدن چقدی؟... کم سبب بولدی؟.:. هیچ آڭلی آلمی ایدم. آخردن بو تاتارلرنڭ شول اشکه بیك زور جنایت دیب قاراولری، اشنی شول قدرگه ئه‌ورتوینی آلای قاراولرینه سببده نادانلق، فکرسزلکلری، تعصبلری ایکانلگی ابسیمه توشدی.

یارب! بر تعصب، برخاتوننی ایرندن آیورا!... بر گناهسز یکتنڭ عمربویینه وجدانا معذب بولوینه سبب بولا!... بو نیندی اش؟... بلکه مینم کوڭلم قارالغانلغنه‌غنه‌در، لکن مین بو مسئلەده اول قدر اهمیت بیرورلك اش تابا آلمیم؛ اما تاتارلر شول قدر اهمیت بیرگانلر ایدی. حتی بو اشلری اوچون الله‌تعالی حضرتلریده بوش قالدرماس ئلی، دیب ئلله نی قدر ثوابلرده امید ایته‌لر ایدی.

بونلرنی اویلاب او چینه چقماسامده، نیشلیسمنی آچق بلمه‌سه‌مده، گلعذارنی ناحق ییرده رنجتوگه هیچ راضی توگل ایدم. مین، شوندی حالتده‌گی هر برخاتون قزغه یاردم ایتونی هر کشینڭ کشیلکندن صاناغانغه، بو اشنی هیچ گلعذارغه آزغنه بولسه‌ده ضررلی بولور درجه‌ده قالدرو احتمالم یوق ایدی. شونڭ اوچون بار اویلاغانم

گلعذارنی بویامان آتدن قوتقارو، اگر آنڭ قاشندہ عیبلی بولسام گناهمنی صاتوب آلوایدی.

شول فکرلر برلہن مین، آنلر یانینه چای اچہرگه کردم؛ صاولق سلامتلك صوراشدم. گلعذار کیفسز ایدی. توسینہ ئلّہنیندی قایغو چقغان ایدی. کوز ڨاراولرنده، سوزلرنده باشینڭ نیندی اویلار برلہن مشغول ایکانی کورنبوك طورا ایدی.

— «مین آوریم، کیچه میڭا صووق تیگان، بوکون طاغی تگی تاتارلرنڭ سوزلری بیك آورطویلدی، شونڭ اوچون کیفم برده یوق!» دیدی. تگی مارجا شونڭ اوستینه:

— «مین سزگه ئہیتمہدم ئلی، اول بایا بتونلہی هوشسز بولدی، مین شول تاتارلرنڭ سوزینی ئہیتکاچده آق کیندر کبی بولوب قاتدیده قالدی، مینم ئوله دیب قوتم چقدی؛ یاری ئلی شونده باشینه، یوزینه صالقون صوقویغاچ آزراق یگلہیدی» دیدی.

مین گلعذارغه قاراب:

— «اول قدر قایغرو کیره کمہس ایدی، آنلق اش یوق» دیدم. گلعذار:

— «سزنڭ برلہن میڭا یوق، ئہنه تاتارلر نی سویلی‌دی. مینم ایرمده شول تاتارلرنڭ برسی. نیك کیچه کایوتکه چای اچہرگه کردڭ؟... گناه شوملغیدرشول!... حاضر میڭا بیك آور بولور. بیك کونچی اول! ایندی نیشلہرگہده بلمہینچه طورام. باشمنی بیك ئہیلہندره باشلاسه طوتامده آیرلام. قایغرا، قایغرا باشم بتدی ایندی. بختم بولسه خور بولمام ئلی!...» دیدی.

— «بر نیده بولماس ئلی، اول شولای قالور» دیدم. بو سوزلرنی ئہیتکاچ، گلعذار، طاغی جدی‌رہك بر قیلنش برلہن:

— «بولمی قالمی ایندی!!... بولسون!... یته‌ر ایندی، بیك کوب اچیمه جییوب طوردم!.. کورگاچده بارسنیده اوزم ئه‌یته‌م!... برسنیده قالدرمیم! . . . اویگه‌ده خط یازام؛ بیك کوب چدادم ایندی!» دیدی.

گلعذارنڭ بو سوزلری شول قدر صبر، عقللی خاتوننڭ هوشسز بولولری، شول سوزلرنی سویله‌گانده‌گی یوزینه چقغان قزغانچ قیافتی، مینم کبی خاتون قزطبیعتلی، یومشاق کوڭللی، هر کشینڭ قایغوسینی زور ایتا طورغان عدسه‌لی کوزلك برله‌ن قاری طورغان کشیگه توگل، هر کمنی آیاندرورلق، نیندی قاتی‌کوڭللی کشیگه‌ده تأثیر ایته‌رلك ایدی.

مین شول وقتده آکار نیندی کوز برله‌ن قاراومنی بلمیم. لکن آنڭ کیفسزلکی مینم کیفسزلکم ایدی، آنڭ حسرتی مینم حسرتم ایدی. سویله‌شکان‌صاین بز قایغولرده‌اورتاقلاشوب، اویلارمز برله‌نه ایدی. مین بر آز اویلاب طورغاندن صوڭ کینه‌تدن گنه بر مسئله‌نی حل قیلغان کبی برطاوش بله‌ن:

— «هیچ یاشرمه‌ینچه ئه‌یت: ایرگنی سویه‌مسڭ، یوقمی؟» دیدم.

— «مین عمرمده بر کشینی آلداغانم‌یوق، سزنڭ‌کبی‌کشینی نیچك آلدیم؛ سویمیم» دیدی.

بو سوزلر گلعذارنڭ آوزندن اوق کبی چقدی. مین بر آز قاراب طورغاندن صوڭ:

— «آلای سویمه‌گاچ نیچك باردڭ گلعذار؟ نیچك طوراسڭ؟ طاغی آنڭ یانینه نیچك باراسڭ؟» دیدم. گلعذار مینم سوزیمه قارشی بیك زور صولابقنه، بیك اچندن ایتدروب گنه:

— «تقدیر شولای بولغاچ نیشلیسك!» دیدی.

— «بیك آور توگلمنی صوك گلعذار، شوندی کشی برله طورو؟» دیدم.

— «درستی گنه مین آنك برله‌ن طورغانم یوق. طاغی مین آنی یاراتمیمده توگل، یاراتامده توگل. مونه نیچك ئه‌یتیم‌ایندی؟ طانیماغان کشینی نیچك کوره‌سك، مینده ایرمنی شولای کوره‌م؛ سویه‌ممی، سویه‌مه‌ی هیچ بلمیم. حاضر مونه باشمده بر بلا بارکبی، ئلله نیندی، مینم همه اشیمه قارشی کیله‌طورغان بر کشی‌بار‌توسلی کورنه! مین آنك برله‌ن ایکی آطنه‌غنه طوردم. آندن صوك مینی نی چیکلی آلوب کیته‌رگه تله‌سه‌ده مین بارمادم. مونه‌حاضر اوزیم بیك یالنوب، یالنوب خطلر یازغاچ ئه‌نیلرده بیك قصتاغاچ بارورغه چقدم» دیدی.

میکا گلعذار طاغی بیك قزغانچ کورندی. مین بتونله‌ی نیشلیسمنی بلمه‌دم، کوکلمدن نیچك بولسه‌ده بو بدبختنی بوبلادن قوتقاراچق بولدم. همده بو اشلردن صوك مینم وظیفه‌مده آنی بولای قالدرو توگل ایدی. خصوصا شول مینوتلرده میکا گلعذار شول‌قدر کورنگان ایدی، هیچ ئه‌یتوب بتره آلورلق توگل. مین‌پاراخوددن صوك آیرلوب گلعذاردن باشقه اویگه کیتولرمنی قورقماینچه هیچ اویلیده آلمی باشلادم.

آقغان صوغه بویه بوصاك صو طولا، اشلرگه تله‌گان بر اشنی قیلودن طیسه‌لر تله‌و شول قدر آرتا، آدمنك هر قوّتی شوکارغنه بورولا. بزنك بر برمز برله‌ن سویله‌شوب یورو ومزدن طیماقچی بولدیلر. کوکلمزده یابلوب یاتقان یاقنلق عشقغه ئه‌یلندی. تاتارلرنك شول اشلری آنی آنلردن شول قدر بیزدردی. کم یاردم قیلسه شونی

عمر بوینچه اونوتماس درجه‌سینه کیلدی، مینم قزغانو ومنی بلوب، آنڭ اوچون هر اشنی اشله‌رگه حاضرلکمنی بلوب تله‌ر تله‌مه‌س میڭا کوڭل باغلادی.

— «گلعذار! سین مینی حاضر شاقتی بله‌سڭ. بلمه‌گان یاقلرڭ بولسه مینم طورمشم فلانم گنه. مین ئه‌نینڭ بردن بر اوغلی. اوزمه حاضر بر یورط قالدی. آولمزده اوچیلیشچه بار، شونده حاضر معلم بولام. بولایده بز بیك فقیرلر توگل. ئه‌نی بیك یاخشی قارچق. ایکی کچکنه سڭلم بار. مونه مین شونده طوراچقمن. مینم کوب بولماسه‌ده، بیش آلتی یوزصوم آقچه کرورلك اورنم بار. اگر سین تله‌سه‌ڭ، مین سینی آلورغه حاضر!» دیدم.

گلعذار اورنندن کوچوب اوطوردی. کوزلرینی طاغی زور آیتوب قاراب، بر آزدن صوڭ:

— «مین کشیدن قالغان. عمر بوینه کشی قالدغی بر له‌ن عمرمنی ئه‌رەم ایتدم دیمه‌مسڭ؟» دیدی.

— «عمرمده آندی سوز ئه‌یتمه‌م. مین اوزم عقتلی یکت توگل. مینمده قزلر کورگانم بار؛ حتی مین، اوزمنڭ شول کویمچه بوندن الگه‌ری: «نیچك عقتلی قزغه اویله‌نورگه کیره‌ك؟» دیب یوری ایدم؛ چونکه وجدانم بله‌ن عمرنده بر مرتبه یکت کورمه‌گان قزغه تیڭ کشی، عمرنده بر مرتبه قز کورمه‌گان یکت گنه‌در. اما مین آلای توگل؛ بلکه باشقه کشیلردن قرده‌ش قبیله‌مدن بولسه‌ده اول سوزنی ایشتورگه طوغری کیلور؛ آنسینی آلدانوق بلوب طورورغه کیره‌ك» دیدم.

— «مین آنلرنڭ همه‌سینی بله‌م، هیچ برسینه ایسم کیتمی» دیدی.

گلعذار بو سوزلرنی سویله‌گانده بتونله‌ی باشقه کشی بولغان

ایدی. آنڭ یوزنده، کوزنده شادلق اوینی باشلادی. شول قدر کیفسز اشنڭ شول قدر کیفلی گه ئه یله نو وینه اشانورغه ده، اشانماسقه ده بلمه ینچه مینم کوزمه قاری ایدی. آنڭ اول کوز قاراولری: «سین شول چیکلی یاخشی کشی منی؟ میڭا شول قدر یاخشیلق قیلا سکمنی؟ مین صوڭ شونلق کشی میکاننی؟» دیگان کبی بولا ایدی. مین طاغی:

— «گلعذار! مینم بو اویم سینی قزغانودن. مین سینی حاضر بو کوینچه بختسز دیب بله م. طاغی بو اشده کیلوب چقدی. اگر مینم بو اشمدن سینڭ حالڭ یاخشیلانور توسلی بولسه، سین عمرڭ بو یینه: «مینی ایرمدن آیردی، آی ایرم!» دیب قایغرورلق بولماساڭغنه یاری. اگر مینده، شول اُلکی ایرڭ توسلی سیڭا بر «بلا» گنه بولاچاق بولسام کیره کمی. چونکه اول وقتده سینده بختسز بولورغه کیره ک، مینده بختسز بولورغه کیره ک. سین درستینی گنه ئه یت، میڭا حاضر نیچک قاریسڭ؟» دیدم.

— «بو چیکلی سوزلردن صوڭ، بو اشلردن صوڭ آنی، مینمچه صورارغه ده کیره ک توگل ایدی. اگر سینی یاقن کورمه سه م، مین، سیڭا شول قدر سوزلر سویله ر ایدممنی؟... مین ایرم برله ن بو قدر سویله ب طورغانم یوق ایدی. یاقن کوره م.. حاضر دنیاده سیندن یاقن کشیم یوق!... صوڭ سین اوزڭ، میڭا اول سوزلرنی مینی قزغانغاندن غنه ئه یته سکمی؟ ئلله تگیله یده یاقن کوره مسڭ؟» دیدی.

— «گلعذار! حاضر مینم کوڭلمده سیندن باشقه کشی یوق. میڭا عمرده سینڭ برله ن برگه بولسه غنه قزق اوته رتوسلی کورنه. سینڭ خلقلرڭنی، قیلنشلرڭنی، توسڭنی بیك یاراتدم. بله مسڭ مین، سین طورغاننی نیندی شادلق برله ن کوته ایدم؛ اول وقتده محبت

ایکانینی بلمه‌سه‌مده، اول چاقدوق مین سینی سویگان کوره‌سڭ!» دیدم.
— «آلای بولسه مین، سینڭ سوزڭگه راضی؛ لکن مین ایر خاتونی ئلی!... نی دیب سینڭ برله‌ن قز وقتده اوچراشمادم؟!... آی بختسزلك!... آی بختسزلك!...» دیدی.
— «گلعذار! مینم تله‌گانم، سینڭ دنیاده راحت طروولڭ؛ اگر سیڭا ایرڭ برله‌ن طورو راحت بولور توسلی کورنسه مین برده کوچله‌میم، مین بیك راضی» دیدم.
گلعذار مینم بو سوزلرمدن بر آز یوزینی چتدیده:
— «نیگه یوق‌سوزنی ئه‌یته‌سڭ؟» دیدی. قولینه‌ریڤ الڤیر آلوب بر کشیگه توزه‌گان کشی کبی ایتوب، قولینی سلکوب: «مونه حاضر کوزمه کورنسه آطار ایدم!...» دیدی.
بو سوزنی ئه‌یتکانده گلعذارنڭ یوزینه ئله نیندی جدیت چقغان ایدی. کوزلری: «بو سوزنی مین ئه‌یتدم!... اوزم ئه‌یتدم!... کیره‌ك بولسه طاغی ئه‌یته‌م!...» دیگان کبی قاریلر ایدی. بز ایکیمز بر برمزگه اشانشدق. بز بو سوزلرنی سویله‌گانده یانمزده‌غی مارجالر کوزلرینی آلماینچه بزگه قاراب طورالر ایدی. بز پریستاندن آلوب کرگان جیله‌کنی بره‌مله‌ب بره‌مله‌ب آشی، آشی‌همان سویلی ایدك. بز سوزنی اوزآیتدق. طورمشنڭ پلانلرینی توزورگه طوتوندق. نیچك طورورمز، نیندی اشلر اشله‌رمز، مینم نیندی یاقنلرم بار، کملرگه قوناقغه بارورمز، همه‌سینی سویله‌دك. یاڤادن قایتوب، آنی حاضر نیچك تگی کشیدن آیرو مسئله‌سینه کیلوب یتدك؛ تورلیچه اویلادق. قزانغه قایتوب کیتمه کچیده بولدق، اول فکرده یارامادی. آخردن مین آنی «.....» غه قدر اوزاتاچق بولدم. ایری قارشی کیلگان بولسه اول شوندوق همه‌سینی

ئه‌یته‌چك بولدی، همه اشینی بتروب قزانغه قایتاچق بولدق. اگر آلای بولماسه ایری کیله‌گان بولسه، آنده بارغاچ اشنی بتره‌چك بولدی، هم میگا تیلیگرام یاکه خط یازوب بلدره‌چك بولدی. شونك اوچون مین آگار اوز آدریسمنی بیردم. اول‌ده میگا آدریس بیرمه کچی بولوب، کارزینادن خط ازله‌رگه طوتوندی؛ هم بر آزدن ایرندن کیلگان خطنی آلوب میگا بوکله‌ب، بوکله‌ب آدریسینی کورسه‌ته باشلادی. مین آدریسنی بلگاچ:

— «خطنی کورسه‌ت» دیدم.

— «مینم اوز سرم‌گنه توگل بیت، کشی سریده بار کورسه‌تمیم» دیدی.

— «یارار آلای بولسه» دیدم.

گلعذار کوزیمه قاراب طوردیده، ئاله یوزمده بره‌ر اوزگه‌رو کوردیده: «مه!» دیدی. خطنی آلوب اوقودم. خط بیك اوزون یازلغان ایدی؛ مسجد قارتلرندن آلوب سربی جیگگیگه قدر سلامدن صوك گلعذارغه عاشقانه یازلغان ایدی. جانمی، جاناشمی برسیده قالماغان ایدی. آخرده‌راقغنه: «مینی صارغایتمه! کیل! آط آلدم، آربا آلماقچی بولوب طورام. قرلرغه چغوب یوروریمز، بیك قزق بولور!» دیگان سوزلری کوزیمه طاشلاندی. کوگلمدن آنی قزغاندم. گلعذارغه قاراب:

— «اول حاضر مسکین نیندی شادلقلر برله‌ن سین کیله‌سك دیب کوته طورغاندر، سین بتونله‌ی اول کوتمی طورغان گلعذار بولوب باراسك! قارا ئلی نی یازغان مسکین. بیك قزغاندم» دیدم. گلعذار:

— «مین برده قزغانمیم، سینده قزغانمه. کشینی قزغانورغه یارامی، اوزك قزغانچقه قالورسك» دیدی.

— «نیچك آلای بولا؟» دیدم.

— «مونه حاضر سین زبیرنی قزغانسالڭ مینی اوزگه گه آلورغه طروشماسقه کیره‌ك. سیڭا اول بیك آور، مونه سین قزغانچقه قالاسڭ» دیدی.

دارڤین فلسفه‌سینڭ اساسی بولغان قاعده‌سنی گلعذاردن ایشتوویمه قلاغم اشـانسه‌ده اوزم اشانبوق بتمه‌دم؛ چونکه دارڤین شول سوزلری برله‌ن بتون دنیاده شهرت طوتوب، عالمنڭ فیلاسوفلری درجه‌سندن صایلدی. بر قایاده اوقوماغان، دارڤین دیگان سوزنی ایشتکانی یوق، بر بلغار قزینڭ شول حقیقتنی کشفینه هیچ اهمیت بیرگان کشی یوق!!!

مین طشدن آنڭ فکرینه راضی بولسامده کوڭلمدن زبیرنی همان قزغانا ایدم. اول مینم کوز آلدمده گلعذارگه قاراب: «مینی صارغایتمه! کیل! آط آلدم، آربا آلماقچی بولوب طورام. قرارغه چغوب یوررمز، بیك قزق بولور!» دیگان سوزلرنی جلاب ئه‌یتکان کبی کورنه ایدی.

چای صوونا ایدی - آنی جلتا ایدك، طاغی صوونا ایدی، طاغی جلتا ایدك. اچه ایدك، یاصی ایدك؛ همان چای یاننددن طورمی ایدك. مارجالر قای وقت بزگه قاراب آروب بتکاچ پاراخود اوستینه چغوب کره‌لر ایدی، آندن صوڭ کتاب اوقورغه طوتونالر ایدی؛ آندن آرغاچ سویله‌شه باشلیلر ایدی. بز همان گلعذار برله‌ن سویله‌شه ایدك، هیچ آرمی ایدك، هم وقت اوتکاننی‌ده بلمی ایدك.

گلعذارنڭ یوزینه قاراغان صاین مینم شادلغم آرتا ایدی. آنڭ یوزی آچق، شاد، مسعود، قاراغان صاین قاریسینی کیتره ایدی. آوزی یابلماینچه هر وقت یلمایوب طورا ایدی. کوزلری

اوط کبی اویناب، زور، زور آچلوب اوزینڭ شول وقتده نی درجه شاد ایکانلـکینی کورسه‌توب طورا ایدی. اول هر وقت هر سوزینی یاش بالالر کبی سویونه،سویونه کوله، کوله سویلی ایدی. اول میڭا، مینی‌یوتاردای بولوب کوزلرینی طوتروب قاری ایدی. قول سلکتولری، یورولری، بونڭ قلنشلرندن بر شادلقغه حاضرله‌نگانلری بیلگولی ایدی. آنڭ هر اعضاسی میڭا شول قدر ماتور، شول قدر کورکه‌م کورنه ایدی، آنڭ توسلی خاتون طاغی بار دیب نی قدر اثبات قیلسه‌لرده، مینی اشاندرو احتماللری یوق ایدی. آنڭ سوز آراسنده: «بز شولای ایته‌رمز، بز بولای ایته‌رمز» دیب، مینی قوشوب ئه‌یتـکان سوزلری، مینی طاغی آنڭ برله‌ن یاقنلاشدرا ایدی. مینوت صاین بزنڭ آرامزده پرده بته ایدی، مینوت صاین بر برمزگه یاقنلاشا بارا ایدك، مینوت صاین اوزمزنڭ مسعودلـکمزگه اشانا ایدك. ایکیمزده شاد ایدك، آچق ایدك، مسعود ایدك.

اول اوزینڭ ایری یانینه بارورغه برده تله‌مه‌سه‌ده، ئلله نیندی کوڭلینڭ بر قریبی سیزنگان کبی، شول یولغه چغونی کوڭلی طارتوینی هم مینی کورگاچ طانشورغه تله‌وینی، طانشقاچده آرامزده شوندی اشلر بولووینی، مینم شوندی کشی بولوب چغوومنی، ئلله نیندی بر معنوی سرگه یوری ایدی.

ایبده‌ش مارجاسی: «آش آشیمزمی؟» دیب صوراغاچ، مین: «وقت‌منی؟» دیدم. اول‌ده: «ساعت دورت» دیدی. بز گلعذار بله‌ن بیش ساعتنڭ شولای طیولماینچه اوتووینه عجبکه قالدق. گلعذار میڭاقاراب: «سزده بونده آشاگز!» دیدی. مین «یارار» دیدم.

مارجا آش کارتاسینی آلوب اوّل میڭا بیردی. مین نرسه‌گه

ایکانینی بلمه‌ینچه قولمده ئه‌یله‌ندره باشلادم. مارجا کولدیده، گلعذارگه بیردی. اول‌ده آلدینه قویدیده، همان‌مینم بله‌ن‌سویله‌وینی اوزمه‌دی. آخردن مارجا طاغی کولدیده: «نیندی آشنی بیلگوله‌دکز؟» دیدی. بز بو نرسه صوری ایکان دیب عجبکه قالدق. آخردن اول سویله‌ب بیرگاچ، بز اوزمز سوز برله ماوغوب بلمی قالوومزنی بلوب، همه‌مز بیك کولوشدکده، مارجاغه آش قوشارغه اوتندك. اوزاق اوتمه‌دی آش کیلدی. بز برگه آشده آشادق. بز تگی مارجانك کیگاشی برله‌ن، تگی تاتارلرغه اهمیت بیرمه‌ینچه، بو کونده یورویه‌چك بولدق. شولای ایتوب پاراخود اوستینه‌ده چقدق، تگی تاتارلرنی کورمه‌گانگه صالنوب طاغی کولوشه، سویله‌شه باشلادق. مین گلعذارغه قاراب:

— «گلعذار! بله‌مسك بزنك بو اشمزنی بتون قزان سویله‌ر بیت! بوندن کچکنه اشنیده حضرتلرندن آلوب، کر یووچی خاتونلرینه قدر آوزدن آوزغه اوزمی سویلی طورغان خلق، بونی بتون مجلسلرده، جمعیتلرده سویله‌رلر، سیکا بیك آور بولماسمی صوك؟» دیدم. گعذار میکا قارادیده:

— «سین اوچ بالاقلی اشطان قصه‌سینی ایشتکانك یوقمنی؟ بزده اوچ بالاقلی اشطان تگه‌رمز» دیدی. مین:

— «نیچك اول؟» دیدم. اول سویله‌رگه باشلادی:

— «بر باینك قزی اوزلرینك خدمتچیلرینه چققان، اول اوزی قزانده ایندی. شوندن بتون قزان خلقی‌نك ایری خاتونی بونك طوغروسنده‌سویلی باشلاغان. بونك بر آصراو خاتونی بار ایکان. اول قایدن ایشتوب قایتسه‌ده: «بیکه سینی شولای سویلیلر، بولای سویلیلر!» دیب، همه خبرنی کیتره‌گنه طورا ایکان. بر کوننی

نگی قز اوچ بالاقلی اشطان تکگانده، بو آبصطاینی طالچوکگه صاتارغه چغارغان، طالچوکنڭ بتون خلقی یاپرلوب آلوب بتون بازارنی کوتهرگانلر. بوندن صوڭ همهسینڭ آوزنده شول اشطان بولغان. نگی آبصطای قایتقاچ، بیکهسی: «نی بولدی؟» دیب صوراغاچ آبصطای برمه بر نی بولغانینی سویلهب بیرگان. ایرته گیسین طاغی نگی اشطاننی آبصطای چغارغان بولسهده، نگی آبصطاینڭ یانینه کیلوچیده بولماغان، کورگان برکشی قارامیده کیته ایکان. اول کوننی قایتقاچ، بیکهسی صوراغانده، نگی آبصطای: «برکشیده صورامادی» دیگاچ، بیکه: «مونه بزنی ده شولای قز و وقتنده سویلهرلر، سویلهرلرده آریغاچ طوقتارلر، بز راحتلهنوب عمر ایتهرمز» دیگان. شونڭ کبی بز نیده سویلهرلر، سویلهرلرده آریغاچ طوقتارلر، بز راحتلهنوب عمر ایتهرمز» دیدی.

آنڭ قصهسینه مین عجبکه قالدم. بیك قصقه بولسهده، بیك معنیلی ایدی.

آندن مین یاڭادن قارنداشلرینی، فلانلرینی، صوراشدم. اول ئهیتکان بری میڭا ئلله قایچاندن بیرلی اوزیمه قارنداش کبی کورنهلر ایدی. ایرته برلهن گلعذار چقماغاچ، آڭار یازوب، مئالندن شیکلهنوب بیرمی قالدرغان خطمنی کورسهتدم. اول اویلابقنه اوقودیده میڭا قاراب کولدی. خط شولای یازلغان ایدی:

« گلعذار!

سینڭ آوروڭنی بلوب کیفسزلهندم، حاضر بیك اچم پوشا. نیشلهرگهده بلمیم. سین نیچك آوریسڭ؟ ئلله کیفڭ یوقمی؟ ئللهمیڭا آچولاندڭمی؟ گلعذار! بولغان اش بولغان، میڭا اوپکهلهمه، کوڭلمدهسیڭا ضرر ایتویوق. گلعذار! سینڭ برلهن سویلهشمهینچه مینم کوڭلم باصلمی.

گلعذار ، مینی ده‌قزغان! و الله بر اش ده‌اشلی آلمیم. او قورغه‌طوتوندم، اوقی آلمیم؛ کشی بر له‌ن سو یله‌شه‌سم کیلمی. گل سینگ طوغر وگده‌غنه اویلیم. گلعذار، عمر ایکی‌کیلمی! بوندی وقتلرده هیچ بولماسه سویله‌شوب طوروو‌گنی غنه‌قزغانماسانه! میگابیك، بیك‌اویات ایندی، بولای یازوده... نیشلیم، گلعذار! یازمش شولایدر.

گلعذار، گلعذار! آی، گلعذار! سین بلسه‌گ ایدی، شول، گلعذار دیگان سوزنگ میگا نیچك تأثیر قیلغانینی؟!!..

گلعذار، سین‌نیك میگا اوچرادگ؟ گلعذار، سین نیك مینم بر له‌ن سویله‌شدگ؟ عیبله‌مه دیمیم، عیبله! عیبله! مین‌سینی، گلعذار، عمر یمه‌او نوتمیم. گلعذار، گلعذار! میگابو کون‌نیك قار امیسگ‌ده؟ اوبکه‌له‌دگمی؟ آی، گلعذار، گلعذار!!...»

بو خطنی مین تگی تاتارلرنگ سویله‌ولرینی بلودن ئلك یازغان ایدم، تگی مارجا ئه‌یتکاچ خطنی یازوب بتره آلماغان ایدم، هم بیرمه‌گانده ایدم. گلعذار:

— «حاضر سین تله‌گانچه بولدی!» دیدی. مین شول قدر شاد ایدم، هیچ ئه‌یتوب بتر ورلك توگل. عمرمده آندی شاد بولغانم هیچ یوقدر، بولسه‌ده بوندن اون یل یا ایسه سیکز یل‌ئلك، قربان عیدی کوننی اوستیمه یا گاکییملر، باشیمه یا گا که‌له‌پوش کییوب، کازا کی کسه‌سینه چیکله‌وك طوتروب: «ئه‌له‌لیکی قزیقی!.. ئه‌له‌لیکی قزیقی!نرسه‌م بار؟!..» دیب مالایلر قزقدرغان کوننی گنه شول قدر شاد بولسام بولغانمن.

«مین کیه‌و بولغاچ تون قصقاردی» سوزی بزگه‌ده کیلدی. ئلله‌نی آراده تون بولدی. گلعذار مینم بر له‌ن کورشوب توبه‌ن توشوب کیتدی. اول میگا شول‌وقت بر نچی مرتبه‌اولاراق کورشورگه

قولینی صوزدی. مین قولینی قصوب، ایرته گه ایرتوك «...» شهرینه یته چك بولغانغه، اوزم طورغاچ ده اویا تا چاغمنی وعده ایتوب، گلعذاردن آیرلدم. عمرمده برنچی مرتبه قزلر قولی طوتووم بولماسه ده، قزلر قولینك برنچی مرتبه شول قدر حسلر اویاندرووی ایدی. اوزاق‌غنه کورشکاندن صوك، بر برمزگه قاراشوب. «کیچلر سلامتلکده اوتسون!» دیب آیرلشدق.

مین پاراخود اوستنده یالغز قالدم. اچیمه طولغان اویلارغه، فرضلرغه چداشا آلماینچه، پاراخودنك بر باشندن بر باشینه یوری ایدم. بو کونگی کوننی باشندن آخرینه قدر اویلادم. اوزمنك باشمدن اوتکان اشلرگه اوزم اشانمی ایدم. میگا بو اشلر همه‌سی توشمده کبی کورنه ایدی. فقط گلعذارنی غنه توشمده کورگان کبی ایتدروب اویلی آلمی ایدم. چونکه آنك اوتکون، جاذبه‌لی کوزلری، آلصو قزل یوزلری، تزندن اوتکان چاچلری، کچکنه گنه صاری باشماق کیگان آیاقلری، کوز آلدمده: «سین تله‌گانچه بولدی!» دیب طورغان کبی بولا ایدی. شولای ایتوب، اوی آرتندن اوی کیتدی. بارا بارا بایاغی زبیرنك خطی‌ده کیلوب چقدی. کوز آلدمده یاش‌گنه بر یکت، کوگلسزگنه: «مینی صارغایتمه، کیل! آط آلدم، آربا آلماقچی بولوب طورام: قزلرغه چغارمز، بیك قزق بولور!» دیب ئه‌یتکان کبی کورنه باشلادی. آنك آرتندن گلعذارنك ئه‌تیلری، ئه‌نیلری کوز آلدیمه کیله باشلادیلر. آنك آرتندن، اوچ بالاقلی اشطان، بازار طولی طالچوك خلقی، ئلله نیندی قارانغی‌غنه علمائلر مجلسی، آخردن‌غنه کوز یاشلری برله‌ن اوز آنام کوز آلدمده کورنه باشلادی. بو اویلارنی نی قدر بتروركه تله‌سه‌م ده همان بتمی ایدی، کیتکاندن کیته بارا ایدی. ئلله نیندی

یه‌مسز کورنشلر، گلعذارنڭ آورولری، ایری برله‌ن ئلله نیندی فاجعه‌لی کورنشلری کیله باشلاغاچ، اویمنی قزانده‌غی ایبده‌شلر یمه بورماقچی بولدم. همه‌سی‌ده گلعذار طوغریسنده سویلیلر، همه‌سی‌ده میگا: «بو نیشلی؟!» دیب قاراغان کبی کورنه‌لر ایدی. اوزم‌ده اویانوب کیتکان کبی بولدم: «نیك مین بولای قیلنام؟ بو کشی غاتونی بیت. بوندن بر اش چقماس!» دیب، قزانده کوڭلمدن یاراتوب یوری طورغان قزمنی، اوزمزنڭ یاقده‌غی آلورغه یاری دیب‌یوری‌طورغان‌قزنی‌اویلاماقچی بولدم. قایسی‌سینی‌غنه اویلاب قاراسامده، گلعذار بولوب چغا ایدی. آخردن، آنلرنڭ همه‌سینڭ‌ده گلعذار برله‌ن یوغالولرینی بلدم.

مین ایرته‌گه ایرتوك طوراسی بولغانغه، تیز‌ره‌ك توشوب‌یاتدم. کوز آلدیمه طاغی ئلله نیلر کورنه باشلادی. بر یانمده گلعذار یوزینی چتوب: «نیك یوق سوز ئه‌یته‌سڭ، کوز آلدمده بولسه، مونه‌حاضر آتار ایدم!» دیگان سوزنی ئه‌یتکان کبی کورنه ایدی. ایکنچی‌یاغمده، باشینی ایبوب گنه، زبیر: «مینی صارغایتمه، کیل! آط آلدم، اربا آلورغه طورام، قرلرغه چغوب یوررمز، بیك قزق بولور!» دیگان کبی کورنه ایدی. گلعذارنی اویلاب کیتوب: «نیندی‌زوراش‌قیلدم، گناه‌سز بر بالانی‌سعادتکه‌ایرشدرم، نیندی فدا کارلق قیلدم. بوندی اشنی کوڭلی بیلی طورغان کشیلر گنه قیلا آلا، نیندی‌عالی اش!» دیب وجدانم‌راحتله‌نه ایدی. شونڭ اوستینه، گلعذار اوزینڭ زیفابوبی برله‌ن، ایسکی زمانڭ غی خان سرایلرنڭ غی قزلر قیافتی توسلی‌قیافتلری برله‌ن، مینم آلدمڭ: «ایندی سین تله گانچه بولدی!» دیب طورولری، مینم فدا کارلغمنڭ‌معنی‌سز توگل‌ا‌کینی‌ده کوڭلیمه توشروب، مینی شادلاندرغاندن شادلاندرا ایدی. شونڭ

آرتندن، بزنڭ آولده گلعذار برله‌ن برگه طورولرمز، کیچ‌گه
قرون صاندوغاچلر صایراغانده؛ آی یاقتیسنده طب طن‌غنه طورا
طورغان باقچه‌ده قولغه قول طوتونشوب، آقرتن‌غنه، سویله‌ر سویله‌مه‌سکنه،
اوزمزنڭ مسعودلیکلرمزنی بلوب، اچمزدن بر برمزگه رحمتلر اوقوشوب
یورولرمزنی، آقرتن‌غنه قول قصشولرمز، بزنڭ سویوشولرمزنڭ
درستلیکینی بلدره طورغان شاهدلر کبی، یراقدن‌غنه قچقرغان
ئه‌ته‌چ طاوشلرینی، کولده‌گی باقاطاوشلرینی، آنڭ آرتدن یافیراقلر
آراسندن‌غنه کورنه طورغان آی شه‌وله‌سنده بر سوز ایشتمه‌ینچه
کینه‌تدن گنه صارلوب، اوزاق اوزاق، قصشوب قصشوب او بشولرمزنی،
کورگان کبی بولا ایدم. آنڭ آرتندن بزنڭ‌ده آربامز، آطمز،
برله‌ن قرلرغه چقومز، بالالر توسلی اوینی، اوینی چه‌چه‌کلر جییومز،
طاغی قولغه قول طوتوشوب، یراق، یلغه بویلاب آرتقه قاراماینچه
کیتولرمز، قرده بر برمزگه کوزلرمزنی طوتروب قاراشولرمز بولغان
کبی کورنه‌لر ایدی. آنڭ آرتندن، آربالری، آطلری برله‌ن زبیر کورنه
ایدی. اول یغلی ایدی، یالنا ایدی، یالوارا ایدی: «گلعذار،
صارغایتمه!» دیب، گلعذارنی اوز یانینه اوطرورغه چاقرا ایدی؛
گلعذارنی طوتا باشلی ایدی. بزنڭ بایاغی سعادتلر، بایاغی آی
یاقتیسنده‌غی کیچلر یوغالا ایدی؛ بایاغی فداکارلقلر، بایاغی گلعذارلر
طوتولا طورغان آی کبی قارانغیلانغاندن قارانغیلانا بارا ایدی..

مونه، قاب قارانغی.. گلعذارده یوق، باقچه‌ده؛ راحت‌ده یوق،
صاندوغاچلرده صایرامی، باقالارده قچقرمی... قارانغیلانغاندن
قارانغیلانا بارا... یراقدن‌غنه ات طاوشلری ایشتله!.. گلعذارده
ئلله قایا، قارانغی آرتنده کبی گنه کورنه باشلادی!..

مین، بو یه‌مسز اویلارنی باشدن یبه‌رور اوچون، بیك تیز

ایکنچی یاقغه ئەیلەنه ایدم. کوکلیمه قلت ایتوب، طاغی زبیر کیلوب توشه ایدی. اول میڭا قاراب: «سین گلعذارنی مسعود یاصاماقچی بولامسڭ؟ مین مسعود بولورغه یاراميم‌منی؟ مین کشی توگل‌منی؟! مینم نیک بار سعادتمنی آلاسز؟ مین گلعذارسز طورا آلمیم!!» دیگان کبی بولا ایدی. مین آوزیمه بارماغمنی قابوب گلعذار برلەن زبیر آراسنده نی ئەیتورگه بلمەگان کبی طورغان توسلی بولا ایدم. بر مزده دەشمی ایدك، هەمەمز اویغه چومغان ایدك، هەمەمز مسعود بولورغه تلی ایدك، هەمەمزگەده سعادت یولی قابلانغان ایدی! بو کورنش موڭ ایدی، یغلاسینی کیتره ایدی، قزغانچ ایدی، آیانچ ایدی، بختسز ایدی!..

مین طاغی ایکنچی یاقغه ئەیلەندم. میڭا، واقعا، گلعذارنی مسعود ایتەم دیب، زبیرنڭ سعادتینی طارتوب آلورغه مینم حقم بارمی، یوقمی مسئلەسی کیلوب توشدی؛ مین بو اشده یاخشیلق قیلدممی، ناچارلق قیلدممی مسئلەسی باشمنی واتا باشلادی. مین نی قدر مشقتلەنسەمده بوکار جواب بیره آلمی ایدم. آخردن‌غنه گلعذارنڭ: «یازمش شولایدر!» دیگان سوزی برلەن اوزمنی جواتا باشلادم. آنڭ آرتندن: «کشینی قزغانمه، قزغانچ بولورسڭ!» دیگان سوزی قلاغیمه ایشتلە باشلادی. مین نیچکده جواب بیره آلماغاچ، نی بولسه‌اول بولور دیب یازمشقه طابشروب، یوقلارغه حاضرلەندم؛ طاغی ئللەنیندی اویلار برلەن بیك اوزاق چوالغاندن صوڭ یوقوغه کیتدم.

ایرتەگیسن طوروب، ئەیبرلرمنی جیشدروب، یوونوب، کیینوب، پاراخود اوستینه چقدم. یراقدن‌غنه «. . . .» شهری کورنه باشلاغان ایدی. کون بیك ماتور، قویاش کوبدن توگل گنه چقغانغه، بیك اسیرەب یتمەگان ایدی. پاراخودنڭ اول یاغندن‌ده،

بو یاغندن‌ده اوزولمه‌ینچه صالملر آغالر ایدی. ایدل قرینده باشقردلر «اجل طاغاراغی» کبی کیمه‌لر برله‌ن بالق سوره‌لر ایدی. ایدل بوینده‌غی آشلقلر اوستنده طورغایلر، اویالردن قوزغالوب، بورمالانا بورمالانا اوچوب صایریلر ایدی.

اول آراده «. . . .» شهری یاقنایغاندن یاقنایا بارا ایدی. کورنشلری‌ده طاولر، اورمانلر، تیمر یوللر، مسجد مناره‌لری برله‌ن ماتورایغاندن ماتورایا بارا ایدی. تگیلرنی اویاتورغه وقت یتوویني بلوب، ایشکلرینی قاقدم. اوزاق اوتمه‌دی، آی کبی یالتراب، مینم قارشیمه گلعذار کیلوب چقدی. مین سلامتلەشکاندن صوڭ، «. . . .» شهرینه یتومزنی، حاضرله‌نورگه وقت ایکانلکینی ئەیتدم. اول:

— «حاضر مارجالر بر آز طوروب بتسون‌ده مینم ئەیبرلرمنی جیشدرشورسڭ» دیدی. مین پاراخود اوستندن طاغی بر ئەیله‌نگاندن صوڭ آنڭ یانینه کروب ئەیبرلرینی جیشدردق. مین، تگی کونگی سوزم بوینچه آنی اوزاتورغه بارلچاق ایدم. پاراخود قچقرتقاچ بز اشلرمزنی بتروب، پاراخود اوستینه چقدق. اوزاق اوتمه‌دی، بز، «. . . .» شهرینه باروب یتدك. تگی مارجالرنڭ کوبسی برله‌ن کورشکاندن صوڭ، مین اوزمنڭ ئەیبرلرمنی پاراخود کانتورنده صاقلارغه قالدروب، گلعذارنڭ ئەیبرلری برله‌ن ۋاکزالغه کیتدك.

بز ۋاکزالغه بارغانده ساعت سیکزلر ایدی. بزنڭ بختسزلکمزگه قارشیمی، بختلی‌لکمزگه قارشیمی، ئلله اتفاقی‌غنه‌می، پویزد اویله‌دن صوڭ ساعت ایکیسز بولمایه‌چق ایدی. بز تورلیچه اویلاشقاندن صوڭ «. . . .» شهرینه منوب بر آز یورورگه، بر بر ییرگه کروب اشارغه اچه‌رگه ایسه‌ب ایتوب، آنڭ ئەیبرلرینی شونده‌غی کشیلرگه قارارغه قوشوب، ایزۋوزچیك یاللارغه طوتوندق. ایزۋوزچیك

یاللاب اوطورغان‌غنه ایدك، ۋا کزالدن ئلله نیندی ایکی تاتار یکتی کیلوب چقدی. گلعذار کورگاچ‌ده:

— «مینم قاین انم‌در آخرسی!» دیدی. مین، نی بولسه‌اول بولور دیب، ایز ۋوز چیك‌گه تیزره‌ك بارورغه قوشدم. تگی‌یکتلر، بزنك آرتدن یوکوردیلرده، ئلله قایا قالدیلر. بز آنلرنی کوزدن یوغالتدق. بز گلعذار برله‌ن، نی بولسه‌ده اوزمزچه اشله‌مه‌کچی، آنلر آرته‌زدن کیلسه‌لرده اهمیت بیرمه‌ینچه، گاستینیتساغه کره‌چك ایدك. «. . .» شهرینه منوب یتدك. بزنك آرتدن کیلگان کشی یوق ایدی. بز، گاستینیتساده آولاق بولماس،تگی تاتارلر کیلور فلان دیب نومیر آلدق؛ کییملرمزنی صالوب، چای کیترتوب اچه‌رگه‌اوطوردق.

گلعذار ابرته‌گی گلعذار توگل ایدی. آنك یالتراغان کوزلری، قاراغان صایون قاراسی کیتوره طورغان یوزلری، ئلله نیندی بر موڭلق برله‌ن قابلانغان ایدی. اول میڭا اورینك کیفی کیتووینی بلگرته‌سی کیلمه‌سه‌ده، مین آنی اوته‌لی کورگان کبی، نی اویلاغانلرینه قدر بله ایدم. اول، تگی تاتارلرنك کیلولرندن، ئلله نیندی بربر طاوش چغوودن، بزنك بلکه آقتغی اوطرشلرمز، آقتق مجلسلرمزنك بر زور کیف‌سزلکگه سبب بولوودن قورقا ایدی. مین آنی یواتوب:

— «گلعذار، کیفسزله‌نمه، بر نیده‌بولمی! تاتارلر کیله‌ایکان، مین اوزم جواب بیره‌م، قایغورما! الگه‌ریگی گلعذار بول ئلی! بوندی ییرده بز طاغی قایچان کورشورمز» دیدم. گلعذار کولدی‌ده:

— «یوق، مین آنی اویلامیم، باشم‌غنه بر آز آورتا» دیدی. لکن آنك بو کولووی، پاراخوده آش آشاغانده‌غی، بره‌مله‌ب بره‌مله‌ب تاریلکه‌دن جیله‌ك آشاغانده‌غی کولو توگل ایدی — بو

اوزینی میگا کیفلی کورسه‌تور اوچون، مینم کیفمنی کیتر ور اوچون، اویلاب قیلغان اوزینی ایکنچی توراپله‌ندرو گنه ایدی. لکن اوزاق ئوتمه‌دی. بولوطلی کون آچلغان کبی، گلعذارده آچلدی. بز طاغی «کیله‌چك» پلانلرنی قورا باشلادق. اوزون ایتدروب چای اچدك؛ کوب سویلشدك؛ کوب کولوشدك. تیمر یولده طاغی راحتله‌نوب برگه بارولرمزنی ایسکه توشوروب طاغی شادلانشدق.

بز کرگان بولمه‌نك ته‌ره‌زه‌سی یورط یاغینه قاراغان ایدی. بولمه چیستاغنه، پاکغنه ایتدروب جیشدرلغان ایدی. اورتاسنده زور کوزگی یالتراب طورا ایدی. کوزگی طوغریسنده یومشاق که‌نه‌فی، آنك قارشیسنده اوسته‌ل، یانلرنده منده‌رلی اوزندقلر تزلگان ایدی. گلعذار که‌نه‌فیگه اوطوروب، چای یاصی ایدی. مین‌ده آکاریان برله‌ن اوروندقغه اوطورغان ایدم. نومیرده، یورطده، حتی بتون شهرده طب طن کبی ایدی. بر ییرده‌ده طاوش یوق ایدی. آقرتن‌غنه ایسکان جیل برله‌ن ته‌ره‌زه‌نك چلته‌ر پرده‌سی ایرنوب ایرنوب گنه سلکنگان کبی بولا ایدی. مونه اوزاق اوتمه‌دی، آقرتن‌غنه، شوپر شوپر غنه یاغمور یاوا باشلادی. بز، گلعذار برله‌ن، ته‌ره‌زه توبینه باروب، قاری باشلادق. ته‌ره‌زه آچق ایدی، پرده‌سی توشکان بولسه‌ده، همه یورط آب آچق کورنه ایدی. مین ته‌ره‌زه طوغریسینه باروب باصدم. گلعذار، مینم صول یانیمه کیلوب، قولی برله‌ن جیلکه‌مه طایاندی. بر برمزگه بر سوز ئه‌یتمه‌ینچه، شهرنك کورنشینی تماشا قیلا باشلادق. کورشی یورطده‌غی بیوك قاین جیل برله‌ن ایباوب ایبلوب، آقرتن‌غنه شاولی ایدی. بونك ایبلولری، بزگه عجبکه قالغانغه شولای قیلنغان کبی‌ده بولا ایدی، بزگه: «مبارك بولسون!» دیب، تبریك ایتکان توسلی‌ده بولغان کبی‌ده کورنه

ایدی؛ «ئەی، سز، نی اشلیسز؟» دیب، آچولانوب بارماق سلکگان کبی‌ده طیولا ایدی. مین کوزمنی آلماینچه شونده قاری ایدم. گلعذار، یاندن‌غنه، میکا، کوزلرینی‌طوتروب‌طوتروب‌غنه‌قاراب، مینم‌اویلاغانلرمنی جنتکلەب طورا ایدی. مین آنك کوز قاراولرینی همەسینی سیزه ایدم. مین اویغه چومغاندن چوما ایدم. آنك اول قاراشی مینی‌ایسرتکان کبی بولاایدی، یوقلانقان کبی بولا ایدی؛ مینم طامرلریمه ئلله نی‌یبەرگان کبی،مینی اچمدن‌شادلاندراایدی. بزنك بو حالمزده،ئلله قایدن کیلوب چغوب، بزنك‌طوغریغه‌غنه کیلوب اوینی باشلاغان آرگان طاوشی برلەن بوزولدی. مین، بیك تیز گنه، گلعذارغه بورولوب قارادم. بزنك کوزلرمز بر برمزنکی برلەن اوچراشدی. اول کولوبرەك گنه:

— «نی اویلادك؟» دیدی. مین:

— «سینی، مینی،بزنی!» دیدم. آرگانچی‌هەان اوینی‌ایدی. اول بزنك ایکیمزنك طامرلرمزدن یوری ایدی. ایکیمزگه بر تورلی حسیات اویاندرا، ایکیمزگەده، طورمشقه محبت آرتدراایدی. ایکیمزگەده، برگه برگه طورودەغنه راحت بارلغینی اثبات قیلا ایدی.

بزنك ایکیمزنك کوڭلمز، بر برمزگه محبت، سویو برلەن طولغان‌ایدی. بز، برنی‌اویلی‌ایدك، برنی تلی ایدك. بز، برەم‌برەم یوق ایدك، بزبر ایدك!! گلعذار مینم صول قولمنی قصا باشلادی. آنك اول قصولری میکا: «اییو بیت، درست بیت، بز- بر بیت!» دیگان کبی بولا ایدی. آنك اول قصولری ایلیکتریك کبی، مینم بتون تەنیمه تأثیر قیلدی. مین‌ده، اول‌ده یاقنایغاندن یاقنلاشا ایدك. یاقنلاشا یاقنلاشا، مین کینەتدن قصوب قوچاقلادم. اول مینم‌قوچاغیمه آتلدی. بیك اوزاق، بر برمزنی بلمەینچه طورغاندن

صونگ کوزگه کوز قاراشدق‌ده او بشورگه طوتوندق. بو مینوتلر شول قدر تاتلی، شول قدر راحت ایدی. اگر اول مینوتلردن صونگ راحتندن زور حسرة، قایغوقالماسه ایدی، آدم بالاسی شونگ اوچون گنه دنیاده طورسه‌ده، عمرنده شوندی مینوتلرنی برگنه کورسه‌ده «عمرم بوشقه اوتدی!» دیه‌رگه یاراماس ایدی. آی، شول آخری بولماسه ایدی!... آی، شول ساعتلرنی ایسکه توشرو-سینگ بتون عمرگده‌گی قایغولرنی ایسکه توشرورگه سبب گنه بولماسه ایدی!..

آرگانچی کوینی اوزگه‌رتدی. مونگ ایتدروب، روسلرنگ «رازلوکا» (آیرلشو) کوینی اوینی باشلادی. بزده، نی اشله‌گانمزنی بلمه‌ینچه. بر برمزدن آیرلشدق. اول باروب کراۋاتقه اوطوردی:

— «نیشله‌دم. مین؟! مین بیت کشی کشیسی؟!» دیدی. طاغی بر آزدن کوزلرینی زورآیتوب، ئلله نیندی طاوش برله‌ن: «توگل!... آنگ خاتونی توگل! تله‌سه‌لر نیشله‌سونلر، توگل، توگل!..» دیدی. باشینی بوگوب، کوزلرینی تو به‌ن‌تو شوردی. مین آنگارنی ئه‌یتورگه‌ده، قایسی یاقدن سوز باشلارغه‌ده بلمی‌ایدم.

آرگان همان اوینیدن اوینی ایدی. مین‌ده، اول‌ده بو کوینگ بزنگ کوییمز ایکانلکینی، بو روس مالایی بلگان کبی بزگه شونی اوینادوینی، بزگه قایچان‌ده بر آیرلورغه تییش بولوینی، بلکه بتونله‌ی عمر بویی کورشه آلماولرمزنی سیزندره باشلاغانغه، اول‌ده میگا باشینی کوته‌روب قارادی. مین نی ئه‌یتورگه‌ده بلمه‌دم. کوکلمدن گنه: «نی بولسه اول بولور» دیه ایدم. اول اچندن گنه: «یازمش شولای بولغاچ!» دیگان کبی، امیدسز امیدسز قاراشلر برله‌ن میگا قاری ایدی. اول میگا بر آزدن صونگ:

— «عبدالله!» دیدی. (اول شول وقتقه قدر اسمم برله‌ن ئه‌یتمه‌گان ایدی). مین:

— «نرسه؟» دیدم. اول:

— «بز نیشله‌دك؟ بو اشدن نی چغار؟» دیدی. مین:

— «نی چقسه شول چغار، سین ئه‌یتکانچه، یازمش‌شولایدر، حاضر قایغرو‌ده فائده یوق» دیدم. اول‌ده:

— «ایبو، نی بولسه اول بولور!» دیدی‌ده، طوروب، اوز اورنینه کیلوب اوطوردی. مین‌ده بولمه‌ده بر ایکی ئه‌یله‌ندم‌ده، یانینه کیلوب اوطروب، سوزنی ایکنچیگه بوردم.

آرگانچی طاوشی بتدی. بولوط آستندن یالط ایتوب قویاش کیلوب چقدی. طشدن کرگان یاغمور ایسی برله‌ن بزنڭ بتون بولمه‌مز طولدی. بز، طاغی برنی‌ده بولماغان کبی، بر برمزگه قاراشوب، سویونشه سویله‌شوب، چای اچه باشلادق. چای آراسنده گلعذار اوزینڭ ئلله نیندی بر قارنداش خاتونینی کورورگه کیره‌کلکینی، آنلرنی تگی پاراخودده‌غی تاتار خاتونلرینڭ بلووینی، آنلر ئه‌یتکاچ، بلکه حاضر گلعذارنی آنده کوتولرینی سویله‌ب، تیزره‌ك توشه‌رگه حاضرله‌نه باشلادی. مین‌ده راضی بولدم، هم بز ۋاكزالغه توشوب کیتدك. ۋاكزالده بزنی بر کشی‌ده کوتمی ایدی. پویزد کیته‌رگه بر ایکی ساعت بار ایدی. گلعذار:

— «تگی کشیلر، کوره‌سڭ، آنلر بولمادیلر، آنلر بولسه بونده بولورلر ایدی» دیب، بر آز کوڭلینی باصدردی. تگی آبصطایغه اوزینڭ منه‌سی کیلمی ایدی، اما، کوره‌سی کیله ایدی. شونڭ اوچون، کچکنه گنه‌زاپیسکه‌یازوب، بر ایز ۋوز چیك آرتندن یبه‌ردك. گلعذار، ته‌ره‌زه‌گه قولی برله‌ن طایانوب، آنلرنی کوته باشلادی. مین آنڭ یاننده طورا ایدم. اوزاق ئوتمه‌دی، گلعذار میڭا قاراب:

— «بایاغی یکتلر ئه‌نه کیله‌لر، سین شونده طور ئلی، آنلرغه

کورونمه، مین حاضر کرەم» دیدی‌ده، آنلرغه قارشی چغوب کیتدی.

بر آزدن صوڭ، مین، ایبدەش روسمه چغوب قارارغه قوشدم.

اول کرگاچ:

— «گلعذار قزوب قزوبغنه سویلی، یکتلرنڭ برسی چیتده، برسی گلعذارنڭ سوزینی طڭلی» دیدی. بر آزدن صوڭ طاغی چغوب قارادی، طاغی شول جواب برله‌ن کردی. طاغی نی قدردن صوڭ اوچونچی چغارووەمدە:

— «اول آنده یوق، تگی یکتلرده یوق» دیب کردی.

مین آنلر طورغان بیرگه چغوب قاراسام‌ده، اورنندن جیللر ایسه ایدی. شونده‌غی کشیلردن صورادم.

— «آنی آلوب کیتدیلر» دیدیلر...

گلعذار یوغالدی!... قایا کیتدی؟ گلعذار نیك کیتدی؟! اول تاتارلر برله‌ن نی سویلدیلر؟... ئلله اول ایری ایدیمی؟! ایندی نیچك کورورمن؟ - سوءاللرینه هیچ جواب بیره آلمی ایدم. آوغه توشکان بالق کبی آری به‌رلدم، بیری به‌رلدم، - هیچ بر اش چغارا آلمادم. آخرنده پویزد کیتکانچه کوته‌چك بولدم. آنی ده کوتدم. گلعذار پویزدغه‌ده کیلمه‌دی. مین، نی اشله‌رگه بلمه‌ینچه، ئه‌یبرلرمنی آلوب، نومیراغه منوب کیتدم. اول خط یازغان اوینڭ آدریسینی بلگانگه، شول خط برله‌ن بو یکتلر توشکانگه، مین اوز ایسه‌بم برله‌ن تگی مارجانی طابوب، یالنوب، گلعذارنی بلشورگه یبه‌ره‌چك بولدم.

شونڭ اوچون «....» شهرینه کرگاچ‌ده شهرنڭ بتون نومیرلدن آنی ازله‌ب آروب بتدم، یوده‌دم، طابا آلمادم. اول یورتقه اوزم بارورغه هیچ حیله طابا آلمادم. ایکنچی بر کشی یبه‌ررگه، آندی کشی یوق ایدی؛ ایکنچی‌دن حیله‌سی یوق ایدی. مین، ته‌ر

تلهمهس، بو اشنی ایرته‌گه‌گه قالدردم. اوچ دورت کون رهتلهب یوقلی آلماومدن، بو کون کون بویی ات کبی یورومدن، روحاً ده شول کونده‌گنه بولسه‌ده، بر عمر طورومدن، مین، جسما هم روحا هم بیک آریغانغه، صورراوچی بولسه‌او یاتورغه قوشوب، یوقلارغه یاتدم.

کوز آلدیمه طاغی گلعذار کیلوب توشدی. اول آوری توسلی‌ده کورنه ایدی: آنی ترگیلر، قینیلر، ئلله‌نیندی سوزلر برلهن یوده‌ته‌لر توسلی‌ده کورنه ایدی. شول قدر آریغان ایدم ـ هیچ بر نرسه‌نی باشندن آلوب آخرینه قدر اویلاب چغا آلمی ایدم. یایسه باشنده، یایسه یارتیسنده ایکنچی اوی برلهن چوالا ایدم‌ده، طاغی آخردن ئلله‌نیندی گلعذارنڭ: «قوتقارگز، قوتقارگز!» دیب قچقرولری برلهن، یایسه‌قاراب کولو برهك گنه: «بارسی‌ده بتدی، بارسی‌ده بتدی! اویلاماغانچه چقدی، ایرم بونده ایکان، همه‌سینی ئه‌یتدم، سین تله‌گانچه بولدی!» دیگان سوزلر برلهن بته‌ایدی. نی اویلاماقچی بولسام‌ده گلعذار کیلوب توشه ایدی‌ده فکرمنی طاغی باشقه‌غه بورا ایدی. میڭا باشقه کشیلرده گل شولای گلعذار طوغریسنده‌غنه اویلیلر توسلی کورنه ایدی. فقط اورامده‌غی ایزۋزچیکلرنڭ، صاتوچی مالایلرنڭ شوندی کیفسز چاقده کولوشولرینی آڭلی آلمی ایدم. واقعا، شوندی قایغولی وقتده نی دیب کولوشورگه کیره‌ك؟!...

شولای اویلی اویلی یوقوغه کیته ایدم. طاغی توشمده‌می کونمده‌می گلعذار، تگی یکتلر، اوچ بالاقلی اشطانلر، رازلوکانی اوینی طورغان آرگانچی، تگی مارجا، طاغی گلعذار، زبیر کوز آلدمده کورنگان کبی بولالر ایدی. طاغی کوزمنی آچا ایدم، طاغی اویلارم دیگز طولقونی کبی برسینه برسی قوشلوب،

ایکیسندن بر بولوب، اوچونچیسی بر لەن یوغالوب، یراقدن یراقغه کیته گنه بارالر ایدی. یراقلانغان صاین نی اویلاغانمنی، درستی گنه، نی اویلانغانمنی بلمەینچه اویم آرتندن بارا ایدم. میڭا کیفسز ایدی، کوڭلسز ایدی، ئلله نییم یوق کبی ایدی!..

مین طاغی آقرتن‌غنه یوقلاب کیته ایدم، طاغی گلعذار برلەن برگه بولا ایدك. مین اوزمنڭ، حاضرەك گنه یوغالدی دیب، قایغروومنڭ یوق اوچون ایکانلکینی بلگان توسلی بولا ایدم. آڭار، اول کیتکاچ نیندی اوڭایسز بولونی سویلی ایدم. اول، کوزینی‌زور ایتدروب آچا ایدی‌ده: «ایندی سین‌تله‌گانچه‌بولدی!» دیه ایدی. مین، شادلغمدن: «گلعذار!» دیب موینینه آصلماقچی بولا ایدم، اوز طاوشیمه اوزم اویانا ایدم‌ده، گلعذارنڭ یوقلغینی بلوب طاغی قایغورا ایدم— یغلیسم کیله‌ایدی. بالالر کبی، گلعذارغه اوپکەلیسم کیله ایدی؛ آنڭ آیاغینه یغلوب، ایکنچی مینی آلای قالدرماوینی تلیسم کیله ایدی. طاغی اویلارم چوالا ایدی، طاغی گلعذارغه ئلله نیلر قاتشه باشلی ایدی، طاغی یوقلی ایدم، طاغی اویانا ایدم. بو کیچنی اوتکەرو میڭا بیك آور بولدی، بلا بولدی، عذاب بولدی!... یوقوسزلق، کیفسزلك، اچ پوشووی برلەن جزالانوب ایزلوب بتکان‌ایدم، بر مینوتده مین یوقلی ایدم، توش کوره ایدم، اویانا ایدم، توش یوری ایدم، طاغی یوقلی ایدم. شول جفالر برلەن مین ایکنچی کونگەچقدم. ایرته برلەن اویانغاچ‌ده، تیزگنه چای اچوب، طاغی تگی مارجانی ازلەرگه طوتوندم. یوقوسزلقدن؛ کوب اویلاودن، باشم بتونلەی اوزمنکی توگل ایدی. بر اشنی باشلاسام، بتورورگه اویم یتمی ایدی...

«نیچك کوریم؟... ایسەنمی؟... تگی تاتارلر قینامادیلرمی؟... مینی ازلەب طابمایچه نی اشلەرگه بلمی یورمیمی؟» - سوئاللری

همان سوءال کوینچه‌گنه طورالر ایدی. آخردن آط یاللاب ۋاکزالغه کیتدم. مینم اوییم بوینچه، گلعذار بوکون کیته‌رگه تییش، اگر کیتمه‌سه آورووی بولا ایدی.

ۋاکزالغه توشدم. آنده باردم، بونده باردم: بر نی یوق. پویزد کیته‌ر وقت یتدی. همان یوق‌ایدی. پویزد کیتدی، همان یوق! مینم امیدم بتونلای اوزلدی! نی بولسه‌ده بولدی، یاخشی اش بولمادی. گلعذار یابیك قاتی‌آوری، یابیك زوراش بولدی دیب، اویلی اویلی یوروب، طاغی ات کبی آروب، قایتوب کیتدم. یولده تگی مارجا اوچرادی. واقعه‌نی باشدن‌آیاق سویله‌دم. اول، کیچه کورشه آلماوومزغه بیك قایغوردی، لکن‌وقت اوتکان ایدی. «حاضر ئه‌یده آنلرغه بار!» دیه‌رگه، بلمیم مین بازمادم، بلمیم اونوتدم. شولای ایتوب، آندن‌ده قالدم.

طاغی کیچکه چیکلی همه یرده آنی اوچراتو اویی برله‌ن یوردم. لکن بر قایاده اوچرامادی. نومیرمدن چغوب کیتکانده اوسته‌ل اوستیمه کاغد، قارا قویوب، خدمتچیلرگه:

— «ئه‌یتگز، کم بولسه‌ده کم‌ایکانینی، طاغی قایچان کیله‌سینی یازسون!» دیب قوشوب چغوب کیته ایدم. لکن کیلوچی‌ده یوق ایدی، اوچراوچی‌ده یوق ایدی.

مین همان کوندزینی گلعذار آرتندن یوروب، کیچینی آنڭ برله‌ن صاتاشوب، اوچ کوننی اوتکه‌ردم. بو کونلرنی اوتکه‌رومیگا شول قدر آور بولدی، مینم اول وقتغه قدر کورگان‌آورلقلرم — اوچه‌ر ته‌ولیك آچ طورولرم، برتین‌آقچه‌سز، بر طانشسز چیت شهرلرده یورولرم، همه‌سی‌ده، بوگار قاراغانده کوب یگل توسلی کورنه‌لر ایدی. آدم باشندن نیلر اوتمی!؟... نی کیلسه شول

اوته!.. مینم باشمدن‌ده بو کونلر اوتدیلر. آلای بولسه‌ده، بو کونلر میڭا بیلگولی بولوب قالدیلر. حاضر اویلاب قاراسام‌ده همه‌سی کوز آلدمده توسلی کورنه‌لر.

دورتنچی کون طاغی ایرتوك طوروب، ۋاکزالغه‌توشه‌رگه آط چاقردم. اوطرورغه باشلاغاچ، ایزۋوزچیك میڭا قارادی‌ده:

— «نیگه ۋاکزالغه توشه‌سڭ؟ مین، نیگه توشووڭنی بله‌م بیت، اول قز شول کوننوك کیچکی پویزده کیتدی» دیدی.

مین قاتدم‌ده قالدم. بو کشی ئه‌یتمه‌گان بولسه، مین هر کوننی پویزدنی اوزاتاچق، هر کوننی امیدسز بولوب قایتاچق‌ایدم. مین اوزم‌نڭ کیچکی پویزدنی بلمه‌ویمه عجبگه قالدم.

مین امیدسز کوینچه آولیمه قایتوب، اوّلی تیلیغرام، آندن صوڭ خط کوته باشلادم. هر کوننی استانسه‌غه باروب، تیلیغرام برله‌ن خط تیکشرته ایدم. هر کوننی بولمی ایدی، هر کوننی بو نیندی اش ایکانلکینی آڭلی آلمی ایدم. هر کوننی گلعذارنڭ بو اشینه عجبکه قالا ایدم.

مین کوته کوته کوُت بولغاچ، گلعذارنڭ آدریسی برله‌ن خطیازدم. طاغی فلان کوننی‌فلان‌ییرده‌بولا، فلانده بولا، شول کوننی آلا، بو کوننی جواب یازا دیب، کوته‌رگه طوتوندم.

ایسه‌بله‌گان کونم اوتوب‌ده کیتدی. گلعذاردن همان خط یوق ایدی. مین جای بویی شول خطنی کوتدم، جای بویی گلعذارنی اویلادم. همان ایسکیچه ــ آنڭ‌طوغریسنده بر نرسه‌ده بلمه‌ینچه، آندن برخطده آلماینچه اوتکه‌ردم.

گلعذار ایسه‌نمی؟... آڭار نی بولدی؟... نیك خط یازمادی، نیك جواب یازمادی؟ هیچ برسینی بلمه‌دم. آنڭ آدریسی برله‌ن

آنی از له ب طابارغه میڭا ممکن توگل ایدی. چونکه، اوی اشلرمزدن، ئه نیلر، سڭللرمدن آیرولورغه، طاغی شوندی بر کشینڭ خاتونینی کورور اوچون اویدن کیته رگه هیچ ممکن توگل ایدی.

مین اوزمدن اوزم گنه، کیچلرده آی یاقتیلرنده، باقالر قچقرغانده، ئه ته چ طاوشینی ایشتکانده، گلعذارنی اویلی ایدم. اول، کوڭلیمه کیل ه ده توشه ایدی. اول، همان اوّلگیچه، مینم آلدیمه کیلوب، کوزلرینی زور آچوب: «سین تله گانچه بولدی!» دیگان توسلی بولا ایدی. لکن بو ئه یتوی، تگی وقته غی توسلی توگل، بتونله ی باشقه ایدی ــ مسقل ایتکان، میندن کولگان کبی بولا ایدی...

مین اوزم آلغان آرباغه، اوزم آلغان قاراآطمنی جیکگاچ ده گلعذار مینم یانیمه چغوب اوطرور توسلی بولا ایدی. اول همان بوله ی ایدی. مین آڭار: «مینی صارغایتمه، کیل! آط آلدم، آرباده آلدم، قرلرغه ده چغام!» دیه سم کیله ایدی.

قای وقتده آط، جیکگاچ، بیك موڭ ایتدروب کشنه ب یبه ره ایدی ده، میڭا اول گلعذارنی یوقسنغاندن شولای کشنی کبی بولا ایدی. اوزم ده طاغی گلعذارنڭ یوقلغینی سیزوب، کوزمدن یاشلرم چاچراب چغوب کیته ایدی. مین، قرغه یالغز چغوب، هر نرسه ده موڭلق، هر نرسه ده کیفسزلك کوروب کره ایدم. هر نرسه میڭا گلعذارنڭ یوقلغینی بلگرته، هر نرسه میڭا موڭایوب غنه، قزغانوب غنه قاراغان توسلی بولا ایدی. مین قای وقتده: «نیچك، بو، گلعذار مینی قزغانمی ایكان؟» دیه ایدم. شونڭ آرتندن اوق میڭا گلعذارنڭ ایری حقنده: «کشینی قزغانمه، قزغانچ بولورسڭ!» دیگان سوزی قلاغیمه چڭلداب ایشتله باشلی ایدی ده، بو قاعده نی مینم حقمده یوروته میکاننی دیب ایسم کیته

ایدی. قای وقتده گلعذار کوزیمه کورونگان کبی بولا ایدی‌ده، مینم: «گلعذار، نیک بولای ایتدڭ؟» دیگان سوزیمه قارشی: «یازمش شولای بولغاندر» دیگان کبی بولا ایدی.

بلمیم، یازمش شولای بولغاندرمی، ئالله باشقه بر بر سبب چقغاندرمی، مین گلعذارگه‌طاغی‌خطلر یازسام‌ده، هیچ‌جواب آلا آلمادم. بر ایکی یل، بلکه گلعذاردن خبر کیلور، بلکه اول، بلکه بو دیب طوردم؛ لکن آنڭ حقنده هیچ بر معلومات آلا آلماغاچ، مین‌ده آنڭ طوغریسنده بیك اویلامی باشلادم. آنڭ توسلری، قیلنشلری، سوزلری، همان یراقدن یراقغه کیته گنه بارا بارا، قویی بر طومان برله‌ن قابلانغان کبی یوغالدی..

گلعذارنڭ جواب بیرمه‌ولرینی، میڭا برده اهمیت بیرمه‌وینه، ایسی کیتمه‌وینه باغشلی آلمی ایدم؛ چونکه گلعذار شول قدر یالغان سوزلر سویله‌رلك قز توگل ایدی. شونڭ اوچون، اول همان مینی سویه، اول همان مین تله‌گانچه راضی بولسه‌ده، ئالله نیندی اشلر آنی به‌یله‌ب طوتا توسلی کورنه ایدی.

اول اشکه ایندی اون یل بولدی.

بر نیچه یلدن صوڭ مین اویله‌ندم. حاضر بالالرم‌ده بار، خاتونم برله‌ن‌ده یاخشی طورام. لکن گلعذار همان یوق!!...
دیب، عبدالله افندی حکایه‌سینی بتردی.

III

بز همه‌مزده طنمزنی چغارماینچه طڭلاب طوردق. اول بترگاچ‌ده، برمز:

— «شوندن صوڭ گلعذارنی کورگانڭزده یوقمی؟» دیدی.

عبدالله افندی:

— «بر وقتنی مین کوزگه طاباراق‌غنه قزان اورامندن خاتونم، اوغلم برله‌ن قاون آلوب قایتوب کیله ایدک، شول وقتده بر ایر کشی، بر خاتون، ئه‌یبرلری برله‌ن ایز ۋوز چیک‌ده قارشی کیلوب اوتوب کیتدیلر. شونک خاتونی گلعذار توسلی بولغان ایدی. بلمیم، اول ایدی، بلمیم توگل، تمام کوروب بتره آلمادم» دیدی.

بزنک ایبده‌شلرمز عبدالله افندیگه‌بر آوزدن رحمتلر اوقوب، وقت یتکانگه، قایتورغه حاضرله‌نه باشلادیلر. عبدالله افندی‌ده اوز ره‌تنده:

— «یوق سوزلر برله‌ن سزنی چای اچرمی قالدردم» دیب عفو اوتندی.

باشقه‌لر کیته باشلاغاچ، مین عبدالله افندینی بر آز چیتکه‌ره‌ك آلوب کیتدم‌ده:

— «مین، واق‌تویه‌ك نرسه‌لر یازغالیم، هم‌بازارغه‌بیك یارانام، اگر رخصت بیرسه‌گز، سزنك بو واقعه‌گزنی قولدن کیلگان قدر، اوزگه‌رتمه‌ینچه یازار ایدم» دیدم.

عبدالله افندی بر آز اویلاب طوردی ده:

— «مین راضی، لکن‌بو مینم سرم گنه توگل، گلعذار کورگاچ نی ئه‌یتور ایکان صوك؟» دیدی. طاغی بر آز اویلاغاندن صوك:

— «یازگز، برنی ئه‌یتمه‌س! «یازمش شولایدر» دیه‌رده قالور» دیدی.

مین یازدم.

صوك

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

بای اوغلی

رومان.

(یازلغان: ۱۸۹٦ - ۱۸۹۷ یل. یاشما بیسته.)

ایکنچی طبعی.

اثرنڭ تکرار باصدرو وترجمه حقلری محررینه مخصوصدر.